

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА

ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ЕКОНОМІКИ

Кафедра: публічного управління та адміністрування

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на здобуття освітнього рівня Магістр

на тему:

**«Формування та реалізація політики щодо
захисту прав дітей в Україні»**

Виконав: студент магістратури
спеціальності 281 Публічне
управління та адміністрування
денної форми навчання

Т.І.Зеленко

(прізвище та ініціали)

Керівник: **Р.О. Кулинич,**
завідувач кафедри
аєматики, статистики та
інформаційних
технологій, д.е.н.,
професор

(прізвище та ініціали)

Рецензент:

(прізвище та ініціали)

Хмельницький – 2021 рік

Анотація

Зеленко Тетяна Іванівна. Формування та реалізація державної політики щодо захисту прав дітей в Україні. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Магістерська робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування. Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова. 2021. 75 с.

Магістерська робота присвячена узагальненню теоретичних основ та розробці практичних рекомендацій удосконалення інструментів публічного управління у сфері формування та реалізації політики захисту прав дітей в Україні.

Здійснено аналіз нормативно – правових актів, міжнародних документів щодо формування та реалізації державної політики щодо захисту прав дітей в Україні. Здійснено аналіз суб'єктів управління в галузі реалізації та формування політики щодо захисту прав дітей в Україні.

Визначено, що державна політика щодо захисту прав дітей заснована та такому принципі, як законодавче забезпечення прав дитини.

Встановлено, що неурядові організації та інші учасники громадянського суспільства, у тому числі засоби масової інформації, часто відіграють важливу роль у здійсненні моніторингу та інформаційно-просвітницької діяльності щодо забезпечення прав дітей.

Враховуючи пріоритет прав людини у вирішенні практично всіх питань міжнародних відносин та прав дитини як складової частини загальнолюдських цінностей, Генеральною Асамблеєю ООН у 1946 р. було створено ЮНІСЕФ або Дитячий фонд ООН.

Проаналізовано практичні аспекти формування та реалізації політики захисту прав дітей в Україні. Визначено основні напрямки діяльності щодо реалізації політики захисту прав дітей.

Ключові слова: діти, захист, Організація Об'єднаних Націй, органи місцевого самоврядування, Служба у справах дітей, усиновлення, сім'я.

Annotation

Zelenko Tetyana Ivanivna. Formation and implementation of state policy on the protection of children's rights in Ukraine. Qualifying scientific work on the rights of the manuscript. Master's thesis for a master's degree in 281 Public Administration. Leonid Yuzkov Khmelnytsky University of Management and Law.2021. 75 p.

The master's thesis is devoted to the generalization of theoretical foundations and development of practical recommendations for improving the tools of public administration in the field of formation and implementation of child protection policy in Ukraine.

The analysis of normative - legal acts, international documents on formation and realization of the state policy on protection of the rights of children in Ukraine is carried out. The analysis of subjects of management in the field of realization and formation of policy on protection of the rights of children in Ukraine is carried out.

It is determined that the state policy on the protection of children's rights is based on such a principle as legislative protection of children's rights.

It has been found that NGOs and other civil society actors, including the media, often play an important role in monitoring and educating children about their rights.

Given the priority of human rights in addressing virtually all issues of international relations and the rights of the child as part of universal values, the UN General Assembly in 1946 established UNICEF or the United Nations Children's Fund

The practical aspects of the formation and implementation of child protection policy in Ukraine are analyzed. The main directions of activity on realization of the policy of protection of the rights of children are defined.

Key words: children, protection, United Nations, local governments, Children's Service, adoption, family.

ЗМІСТ:

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ І ПОЛІТИКИ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ В УКРАЇНІ	9
1.1. Сутність державної політики щодо захисту прав дітей в Україні	9
1.2. Об'єктивні чинники, що впливають на формування та реалізацію державної політики у сфері захисту прав дітей	19
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ Й РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ В УКРАЇНІ	22
2.1. Інституційне та нормативно – правове забезпечення державної політики щодо захисту прав дітей в Україні	22
2.2. Практичні аспекти соціально- правового захисту прав дітей в Україні	37
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ В УКРАЇНІ	45
3.1. Напрями імплементації міжнародного досвіду забезпечення інтересів та прав дітей	45
3.2. Шляхи модернізації механізмів правового захисту дітей.	54
ВИСНОВКИ	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	69

ВСТУП

Актуальність теми. Ставлення до дітей є відображенням рівня благополуччя, розвиненості держави та культури суспільства. Людство дуже довго йшло до розуміння того, що немає у світі більшої цінності, ніж людина, її права і свободи та особливе місце серед них займають права дитини.

Усі діти мають право на захист. Вони мають право на життя, щоб бути в безпеці, мати індивідуальність, бути почутими, отримати належний догляд та рости у безпечному середовищі. Сім'я є першою лінією захисту дітей.

Світова спільнота стурбована реалізацією правових інструментів захисту прав дітей у світі. Організація Об'єднаних Націй створила спеціальні органи для діяльності, спрямованої на забезпечення міжнародно-правового захисту прав дітей: Комітет з прав дитини ООН та Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ), захист здійснюється та іншими інституційними механізмами ООН.

Проте мільйони дітей у світі не повністю захищені. Багато хто з них зустрічається із застосуванням насильства, жорстокого поводження, зневаги, експлуатації, соціальної ізоляції та дискримінації щодня. Такі порушення обмежують їхні шанси виживання, зростання, розвиток.

Міжнародний захист прав дитини є складовою міжнародного захисту права людини, тому до нього застосовні майже всі її положення. При цьому виділення питань, що належать до прав дитини, у самостійний предмет у рамках міжнародного захисту прав людини викликано, перш за все, причинами об'єктивного характеру: по-перше, внаслідок цілої низки історичних умов, соціальний статус дітей нижче, ніж дорослих, та міжнародний захист прав дитини спрямований забезпечення їм рівних прав та можливостей з дорослими; по-друге, в силу фізичної та розумової незрілості дитині необхідно уявлення особливих прав та додаткового захисту.

Проблеми прав дитини сьогодні, як ніколи раніше, хвилюють всю світову спільноту. Свідченням цього є те, що прийняті в останні десятиліття міжнародно-правові документи, і головний серед них - Конвенція про права дитини (1989 р.), продовжуючи загальний гуманістичний напрямок, вироблений Женевською декларацією прав дитини (1924 р.), Декларацією прав дитини (1959 р.), абсолютно по-новому ставлять проблему захисту дітей.

В багатьох наукових працях, які пов'язані формуванням та реалізацією політики щодо захисту прав дітей, дана проблема висвітлюється достатньо добре, однак у деяких аспектах потребує дещо іншого підходу до регулювання даних проблемних питань.

Системні дослідження державної політики та ролі у їх прийнятті та реалізації були здійснені Ю.В.Ковбасюком, В.М.Князєвим, Г.В. Атаманчуком, В.Д. Бакуменко. та іншими авторами. Одним із напрямів державної політики є соціальна політика. Різноманітність підходів соціальної політики щодо дитинства та до аналізу її напрямів та змісту знайшло відображення у працях В.А. Гошовська, Н. Врублевська, О.О.Коваленко та інших авторів.

Однак, не дивлячись на ґрунтове дослідження зазначеної проблеми, окремі аспекти організації діяльності суб'єктів місцевого самоврядування щодо формування та реалізації політики захисту прав дітей, розвитку програм захисту прав дітей на місцевому і на загальнодержавному рівні залишаються досі невирішеними.

Мета і завдання дослідження. Метою магістерської роботи є узагальнення теоретичних основ та розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення механізму формування та реалізації політики щодо захисту прав дітей в Україні. Для досягнення мети було поставлено і реалізовано наступні завдання:

- визначення сутності державної політики щодо захисту прав дітей як напряму державної політики;

- дослідження об'єктивних чинників, що впливають на формування та реалізацію державної політики у сфері захисту прав дітей;
- опрацювання інституційного та нормативно – правового забезпечення державної політики щодо захисту прав дітей в Україні;
- дослідження практичних аспектів соціально – правового захисту дітей в Україні;
- визначення та удосконалення напрямів імплементації міжнародного досвіду забезпечення інтересів та прав дітей;
- узагальнення шляхів модернізації механізмів правового захисту дітей.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері формування та реалізації політики щодо захисту прав дітей.

Предметом дослідження – теоретико-практичні засади формування та реалізації політики щодо захисту прав дітей в Україні.

Методи дослідження. Досягненню мети та вирішенню поставлених завдань сприяло використання комплексу взаємопов'язаних та взаємодоповнюючих сучасних загальнонаукових та спеціальних методів, які спрямовані на отримання об'єктивних, легітимних та достовірних результатів дослідження.

Так, системний аналіз надав можливість обґрунтувати участь дітей в публічному управлінні шляхом формування та реалізації політики щодо захисту прав дітей. За допомогою історико – правового методу вивчено міжнародно – правові акти з питань формування та реалізації політики щодо захисту прав дітей; порівняльний метод застосовано при вивченні зарубіжного досвіду формування моделі політики щодо захисту прав дітей, дослідженню особливостей формування та реалізації політики, спрямованої на захист прав дітей у сфері публічного управління. Разом, вище перелічені методи дослідження сприяли здійсненню комплексного аналізу механізму формування та реалізації політики захисту прав дітей, її ролі у взаємовідносинах держави, дітей та суспільства.

Інформаційною базою дослідження є Конституція України, закони України, нормативні акти Президента України, Кабінету Міністрів України, міністерств і відомств, міжнародно-правові акти, наукові публікації з державного управління.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що теоретичні та практичні положення магістерської роботи можуть бути використані в діяльності органів місцевого самоврядування для розробки та реалізації політики щодо захисту прав дітей, сприятимуть удосконаленню інструментів забезпечення захисту прав дітей в публічному управлінні, посиленню взаємодії держави, дітей та суспільства.

Структура роботи складається із вступу, трьох розділів, шести підрозділів, висновків, а також списку використаних джерел. Загальний обсяг магістерської роботи становить 75 сторінок. Список використаних джерел нараховує 60 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ

1.1. Сутність державної політики щодо захисту прав дітей

Проблеми дітей з давніх-давен хвилювали мислителів. Ставлення до дітей та його роль у суспільстві зазнавало істотних змін протягом усієї історії людства. У Стародавньому світі дитина була під абсолютною владою батька або, рідше, громади.

Людство дуже довго йшло до розуміння того, що немає у світі більшої цінності, ніж людина, її права і свободи та особливе місце серед них займають права дитини.

При визначенні понять політики, держави, державного контролю дослідники неминуче звертають увагу на співвідношення політики та управління.

За період існування даної дискусії склалися різні підходи до визначення цього співвідношення, відображають особливості функціонування держави та трансформації цього політичного інституту, у тому числі характер взаємовідносин держави із зовнішніми контрагентами: від категоричного поділу процесів розробки політики та здійснення управління до констатації згуртування цих складових частин держави[1;с. 256].

Німецький філософ Вільгельм фон Гумбольдт у роботі «Про межі державної діяльності» головну відповідальність покладає на батьків: «на їхні обов'язки лежить виховати до повної зрілості дітей, яких вони справили на світ; і з самого цього обов'язку випливають усі їхні права як необхідні умови для її виконання». Він говорить про роль держави, зокрема «стосовно неповнолітніх, держава має визначити термін неповноліття», а також має спостерігати за тим, щоб точно виконувались обов'язки батьків по

відношенню до дітей та обов'язки дітей по відношенню до батьків. З метою забезпечення безпеки та попередження використання дітей з корисливою метою «держава повинна оголосити такими, що не мають законної сили, такі самостійні дії неповнолітніх, наслідки яких могли бути для них шкідливими, і карати тих осіб, які користуються подібними діями через свої вигоди». Також він підкреслює «щоб ніхто не переступав межі прав, що даються йому виконанням згаданих обов'язків. Але нагляд держави має цим і обмежитися. При цьому він вважає, що «образ дії опікунів вимагає точного і подвійно пильного нагляду».

У 80-ті-90-ті роки. ХХ ст. у зв'язку з підвищенням вимог громадян до ефективності державного управління у ряді західних країнах намірилася потреба проведення адміністративних реформ.

Прагнучи подолати властивий державному управлінню бюрократизм, у межах ринків ліберального підходу до публічного управління розробляється концепція нового управління (*new public management*).

І ці теоретичні концепти, і реальний досвід світового розвитку показали, що новий вигляд держави, а також характер сучасних, вирішуваних ним проблем, вимагають суттєвої трансформації механізмів формування державної політики.

Право, як і держава, є наслідком у суспільного розвитку. Права дитини – це свого роду зведення громадських правил поведінки, встановлених державою або наддержавною структурою, для позначення справедливості та недопущення посягань на те, що належить дитині або чим вона може користуватися. Дитина наділяється своїми правами від народження [3; с. 123].

Отже, можна зробити висновок про те, держави завжди регулювали відносини до дітей та його права у суспільстві. Спірними залишаються якість становища дітей, їхня свобода та можливість впливу на свою долю. Тим не менш, більшою мірою висвітлювався дитячий статус та право майно, нарівні з усиновленням.

Дитина становить особливу категорію у понятті «людства». У сучасному світі його життя з появи на світ наражається на безліч небезпек, хоча найбільше вимагає турботи та захисту. Держави все більше уваги приділяють заходам щодо забезпечення захисту прав дитини відповідно до укладених на міжнародному рівні універсальних, регіональних та двосторонніх договорів.

Однією з найбільш актуальних проблем правового захисту та заохочення прав дитини на даному етапі залишається різна і часто суперечлива регламентація правового становища дітей залежно від життєвої ситуації або обставин, з якими їм доводиться стикатися. Основною причиною таких відмінностей є неузгодженість багатьох нормативно правових актів, недостатній ступінь конкретизації найбільш принципових норм і понять щодо захисту прав дітей[8;с.56].56 – це джерело чи сторінка??

Процес побудови нових економічних відносин і правової держави в Україні супроводжувався багатовимірною соціальною трансформацією. Ця трансформація торкнулася всіх верств і груп суспільства, зокрема, дітей.

Актуальним завданням для державної політики у сфері захисту прав дітей є забезпечення того, щоб на національному та регіональному рівнях забезпечувалось виконання захисту прав дітей.

Діти - особлива соціально-демографічна група населення, беззахисна та вразлива. Одночасно вони - тонкий соціальний барометр, що чутливо реагує на екологічні, економічні, політичні та соціальні зміни та неблагополуччя в суспільстві. Труднощі, з якими стикається наше суспільство в процесі свого розвитку і перетворення, є наслідком ставлення до дітей, що склалося за багато років, - нездатності, а з часом і небажання або нерозуміння необхідності виявити справжню турботу про їх інтелектуальний і емоційний розвиток[13;с.45].

У всьому світі зараз багато говориться про права дитини (як і про права жінок, інвалідів, національних меншин), але не тому, що цим групам вирішили надати більше прав, ніж іншим людям. Достатньо прочитати

тексти будь-якого міжнародного документа з прав людини, щоб переконатися: дорослі та діти мають однакові права та свободи. Ніяких привілеїв у дітей немає. Є інше: визнання простого факту, що дитині, в силу її фізичних і психічних здібностей, складніше відстоювати свої права (ті самі, що у дорослих).

У всі часи та в усіх країнах діти є однією з найважливіших верств населення, оскільки діти є гарантією продовження державності. Але реально правовий інтерес щодо дітей почав захищатися державою тільки у ХХ столітті. Залежно від типу політичної системи та економічних можливостей суспільства, різні країни створювали орієнтовні моделі захисту дитинства.

Розробка документів про права дитини має власну історію. Питання про окремий розгляд прав дітей виникло порівняно недавно. Тільки внаслідок демократичних рухів за реформи в ХІХ столітті держави взяла себе відповідальність за захист дитини від свавілля батьків, економічної експлуатації роботодавців. Ще до створення ООН права дітей розглядалися в основному як заходи, які необхідно було вжити щодо рабства, дитячої праці, торгівлі дітьми та проституції неповнолітніх. У зв'язку з цим Ліга Націй у 1924 році ухвалила Женевську декларацію прав дитини.

Діти, їх благополуччя та права завжди перебували у центрі уваги ООН з моменту її створення у 1945 році. Одним з головних актів Генеральної Асамблеї було створення Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ), який зараз є головним механізмом міжнародної допомоги дітям. Основна функція ЮНІСЕФ — допомога урядам країн, що розвиваються, у вигляді постачання обладнання для шкіл, продуктів харчування, медикаментів, надання стипендій для викладачів. Виконавча рада ЮНІСЕФ, що складається з 36 членів, визначає основні напрямки діяльності, аналізує програми та затверджує бюджети Фонду.

У прийнятій ООН у 1948 році Загальної декларацією прав людини зазначається, що діти повинні бути об'єктом особливого захисту та допомоги.

Необхідність особливого захисту прав дитини було визнано Міжнародним пактом про економічні, соціальні та культурні права (ст. 10), Міжнародним пактом про цивільні та політичні права (ст. 23 та 24), а також у статутах та відповідних документах спеціалізованих установ та міжнародних організацій, що займаються питаннями захисту дітей[16].

У 1959 році ООН прийняла Декларацію прав дитини. Головна мета, якої полягає в тому, що суспільство має давати дитині краще, ніж вона має[16].

В Декларації також зазначалось, що дітям має бути забезпечений спеціальний захист і надані можливості та умови, що дозволяють їм розвиватися здоровим в умовах свободи та гідності. Вона здійснила значний вплив на політику та справи урядів та окремих осіб у всьому світі.

Але, після прийняття Декларації прав дитини виникла необхідність у прийнятті нового документа – Конвенції.

Міжнародні документи, у тому числі і про права дитини, і про права людини, умовно можливо розділити на дві великі групи: декларації та конвенції. Декларація (від лат. *Declaratio* – проголошення), не має обов'язкової сили, це рекомендація, в якій проголошуються основні принципи, програмні положення. Конвенція (від лат. *Conventio* – договір, угода) - угода з спеціального питання, що має обов'язкову силу для тих держав, які до неї приєдналися (підписали, ратифікували).

Комітет Організації Об'єднаних Націй з прав дитини є однією з основних організацій, що виступають на їх підтримку. У більшості країн вже існує безліч більш відомих інститутів, які в якійсь мірі займаються питаннями прав дітей, при цьому багато з них мають давні традиції.

Відповідальність за реалізацію положень Конвенції про права дитини лежить на урядах країн, та вимагає активної участі всіх органів державної влади. Звернення до суду є основним способом правового захисту у разі порушення прав дитини.

Механізм державного управління захистом інтересів та прав неповнолітніх безпосередньо пов'язаний з умовами ефективного функціонування політичної системи. Американський політолог, фахівець у галузі теоретичної та порівняльної політології, Г. Алмонд, як зазначені умови, називає наступні[12;с.36]:

- політична соціалізація, тобто. підтримку наступності політичних структур та культур у вигляді організованого навчання у дитинстві та в юності (у сім'ї, через інститути церкви, школи, трудового колективу та добровільних об'єднань);

- політичний відбір, тобто. функція, що сприяє здійсненню політичної соціалізації у вигляді реалізації відповідними людьми спеціалізованих політичних ролей;

- оформлення інтересів, тобто. вираження колективних інтересів, в першу чергу через інституційні групи інтересів (урядові установ та бюрократичний апарат), групи інтересів, що не мають характеру асоціації (етнічні та расові групи), анонімні групи інтересів (наприклад спонтанні демонстрації) і, нарешті, групи інтересів, що виникають у внаслідок добровільного об'єднання (наприклад економічні організації);

- зосередження інтересів, тобто об'єднання широких груп інтересів (наприклад політичні партії);

- введення правил, тобто законодавча функція, виконувана як парламентом (Конгресом), а й іншими органами;

- введення правил, тобто. законодавча функція, виконувана як парламентом (Конгресом), а й іншими органами;

- застосування правил, тобто. виконавча функція; Оцінка правил, тобто. судова функція.

Державна політика, таким чином, являє собою, по-перше, сукупність підпорядкованих дій багатьох людей, по-друге, взаємодія управлінських ланок та блоків інституційного механізму, спрямоване на вироблення та реалізацію стратегічних цілей та рішень і, по-третє, певний управлінський

цикл, в якому відсутня жорстка послідовність функціональних фаз, оскільки нерідко вони йдуть паралельно, і в цьому кругообігу немає початку і кінця, що чітко виділяється. Будь-яка державна політика виступає комплексним феноменом, що складається з дій багатьох виборних, призначених чи найнятих чиновників, - зазначає у книзі «Процес розробки політики» Ч. Ліндблом. Центральною ланкою у загальному механізмі державної політики є фаза прийняття стратегічних та оперативно-тактичних рішень[2;с.96]:.

С. Wheelan, американський економіст, так описує стадії здійснення державної політики (public policy) [6;с.115]:

1. визначення соціальної мети;
2. дослідження проблеми;
3. визначення відповідного інституту дії;
4. оцінка, визначення кількох шляхів вирішення та вибір одного найбільш ефективного та політично прийняттого;
5. впровадження, забезпечення здійснення та моніторинг політичних змін.

Серед основних сфер державної політики виділяються:

- економічна (промислова, аграрна, податкова, грошова та ін.);
- державно-правова (законодавча, судова, кадрова, адміністративна та ін.);
- зовнішньополітична (оборонна, зовнішньоекономічна, національна безпека та ін.);
- соціальна (освітня, культурна, пенсійна, молодіжна, щодо дітей).

Виходячи з цього, державна політика захисту прав дітей – це діяльність державних органів та інститутів громадянського суспільства на основі стратегічних та тактичних заходів щодо захисту прав населення віком до 18 років.

Правова політика у сфері захисту прав дітей - це науково обґрунтована, нормативно закріплена і послідовно здійснювана діяльність державних та

муніципальних органів влади щодо створення ефективного механізму правового регулювання відносин, що виникають у зв'язку із здійсненням та захистом прав дітей.

Цілями державної політики щодо дітей є:

- існування прав дітей, передбачених Конституцією України, недопущення їх дискримінації, зміцнення основних гарантій правових і законних інтересів дітей, і навіть відновлення прав у випадках порушень;
- формування правових основ гарантій прав дитини;
- захист дітей від факторів, що негативно впливають на їх фізичний, інтелектуальний, психічний, духовний та моральний розвиток.

Державна політика на користь дітей є пріоритетною і заснована на наступних принципах[9;с. 126]:

- законодавче забезпечення прав дитини;
- підтримка сім'ї з метою забезпечення виховання, відпочинку та оздоровлення дітей, захисту їх прав, підготовки їх до повноцінного життя у суспільстві;
- відповідальність посадових осіб, громадян за порушення прав та законних інтересів дитини, заподіяння їй шкоди;
- підтримка громадських об'єднань та інших організацій, які здійснюють діяльність із захисту прав та законних інтересів дитини.

Деякі вчені пропонує класифікувати моделі державної політики щодо захисту прав дітей за такими критеріями:

- місце політики серед пріоритетів, тобто вибір йде між пріоритетами на користь соціального добробуту чи економічного зростання;
- розподіл соціальних функцій між державою, громадянським суспільством та підприємницьким сектором;
- масштаби державного сектора економіки країни.

Органи законодавчої влади відповідають за прийняття законів, що закріплюють права дитини, а спеціальні парламентські комітети часто

відіграють важливу роль у здійсненні нагляду за практичною реалізацією політики та виконанням законодавства.

На галузеві міністерства або міністерства у справах дітей покладено основну практичну відповідальність за вироблення та здійснення державної політики, спрямованої на реалізацію прав дітей. У принципі, існують координаційні механізми, що забезпечують визнання всіма державними структурами зобов'язань, передбачених у Конвенції про права дитини.

Наглядові органи, що займаються проблемами дітей, контролюють дотримання прав дітей з метою надання фактичних даних для впливу на державну політику. Неурядові організації та інші учасники громадянського суспільства, у тому числі засоби масової інформації, часто відіграють важливу роль у здійсненні моніторингу та інформаційно-просвітницької діяльності.

Незалежні установи захисту прав дітей не знімають відповідальності із зазначених суб'єктів діяльності, а працюють разом з ними, допомагаючи домагатися більш високих результатів. Їхня головна роль полягає у сприянні процесам державного управління, в яких задіяні інші сторони. Вони сприяють злагодженій роботі подібно до мастила для машини, зосереджуючи на проблемах дітей увагу системи, традиційно орієнтованої на дорослих, заповнюючи прогалини здійсненні принципу взаємообмеження гілок влади як прямого механізму підзвітності, забезпечуючи розуміння і визнання впливу політики та практичних заходів на права дитини і підтримуючи процеси або якщо процедури та політичні установки виявляються незадовільними.

Вони підвищують гнучкість політичної системи та інституційного устрою, які часом можуть бути неповоротними і недоступними для громадськості, зокрема для дітей або тих, хто займається їх проблемами.

Незважаючи на те, що конкретні мандати незалежних установ з захисту прав дітей відрізняються один від одного в різних країнах, їх здатність домагатися змін обумовлена поєднанням незалежності і «м'якої сили» -

можливості робити повідомлення і представляти звіти, скликати збори та засідання, виступати посередником і впливати на законодавців, урядові органи, державні установи та громадську думку. Справді, саме здатність впливати на тих, хто несе пряму відповідальність за політику та практичні дії, характеризує ефективну установу деякими проблемами.

Одним із пріоритетних напрямків реалізації державної політики щодо захисту прав дітей є розробка та втілення відповідних програм, у тому числі й соціальних щодо захисту прав дітей. Зокрема, на даний час в Україні існують загальнодержавні та галузеві програми, що стосуються захисту прав дітей. Такою програмою є, до прикладу: Державна цільова соціальна програма реформування системи закладів для дітей – сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, яка затверджена Постановою КМУ від 17 жовтня 2007 року №1242. Метою цієї Програми є створення умов для реалізації державних гарантій і конституційних прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Здійснення бачення дитини, передбаченого в Конвенції про права дитини, у соціальну та політичну реальність ніколи не буває простою справою.

Так само важко розібратися в національних системах державного управління та гострих соціальних питаннях (включаючи ставлення до дитинства, закріплене в нормативних документах), які можуть лежати в основі прав дитини.

Права дитини нерідко, як і раніше, не входять до числа основних пунктів порядку денного, чи то внаслідок недостатнього розуміння практичної значущості, різноспрямованих пріоритетів бюджетної політики, політичної чи відомчої пасивності, або через опір суспільства, обумовленого побоюваннями щодо неактуальності чи недоречності принципів.

Незалежні установи часто роблять внесок у створення конкретної нормативної бази в галузі прав дитини, при цьому дискусії на національному або місцевому рівнях у зв'язку зі створенням таких установ включають

дебати з приводу концепцій та принципів, що стосуються прав дитини, та їх практичного значення.

З моменту створення ці установи наочно показують, як слід здійснювати права на практиці, захищаючи права дітей за допомогою заходів впливу.

Комітет з прав дитини - міжнародний орган, якому доручено контролювати та спрямовувати дії держав-учасниць щодо здійснення Конвенції про права дитини - вважає, що наявність незалежної установи, яка відповідає за забезпечення та захист прав дитини.

1.2. Об'єктивні чинники, що впливають на формування та реалізацію державної політики у сфері захисту прав дітей

У сучасному світі людська спільнота визнала необхідність реалізації та захисту прав дітей, тому що саме діти є поколінням, від якого багато в чому залежить майбутнє нашої країни. І те, яке це буде майбутнє, насамперед залежить від умов життя, виховання, освіти та розвитку сучасних дітей.

Дитина, як і будь-яка людина, має права. Сьогодні права дитини є обов'язковим компонентом сучасного суспільства. І дотримання прав дитини, каже про грамотність та оптимальне ставлення до майбутнього покоління.

Виховання дитини, турбота про її здоров'я та благополуччя - це трудомісткий процес, який вимагає від батьків багато сил та терпіння. Як показує практика, навіть у благополучних сім'ях, де батьки відчують щиру любов і прихильність до своїх дітей, у виховному процесі можуть використовуватись такі форми впливу на дитину, як тілесні покарання, залякування, позбавлення дитини спілкування чи прогулянки, а це і є форми жорстокого поводження з дітьми, одна з самих глобальних проблем у сфері захисту прав дітей.

Дослідник М. С. Матейкович говорить про забезпечення прав людини як про діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування, а

також їх посадових осіб, громадських об'єднань та інших уповноважених законом або міжнародним договором організацій, і більше – фізичних осіб, щодо створення умов для використання індивідами наявних у них юридичних можливостей

Відповідно до Загальної декларації прав людини діти мають право на особливу турботу та допомогу[16].

Конституція України гарантує кожній дитині захист її прав та підтримку. Підписавши Конвенцію про права дитини та інші міжнародні акти у сфері забезпечення прав дітей, Україна висловила відданість участі у зусиллях світової спільноти з формування середовища, комфортного та доброзичливого для життя дітей.

В останнє десятиліття забезпечення благополучного та захищеного дитинства стало одним із основних національних пріоритетів України та світу в цілому.

Права, свободи та інтереси дітей є головною цінністю будь-якої правової держави та громадянського суспільства. Їх порушення призводить не тільки до того, що страждають діти, але й негативно впливають на майбутні покоління, а також це відображає правову культуру і моральний рівень усього сучасного суспільства.

Після того, як Україна стала незалежною, правовою державою, питання щодо захисту прав дітей стало актуальним. На даний час, під час реалізації та розробки державної політики щодо захисту прав дітей необхідно брати до уваги економічні, політичні, соціально – психологічні та етичні чинники щодо захисту прав дітей.

Політичні чинники щодо захисту прав дітей – це внутрішня та зовнішня політика держави. До політичних чинників відносять чинні нормативно – правові акти.

Соціально – психологічні та етичні фактори – це морально – психологічний клімат дітей у суспільстві, спосіб та стиль життя дітей різного віку.

Держава визнає дитинство важливим етапом життя людини та виходить із принципів пріоритетності підготовки дітей до повноцінної життя в суспільстві, розвитку у них суспільно значущої та творчої активності, виховання у них високих моральних якостей, патріотизму та громадянськості.

Реалізація основного права кожної дитини жити та виховуватись у сім'ї. В Україні повинні створюватися умови для забезпечення дотримання прав і законних інтересів дитини в сім'ї, своєчасного виявлення їх порушень та організації профілактичної допомоги сім'ї та дитині, забезпечення адресної підтримки сімей з дітьми, які потребують її, які опинилися у важкій життєвій ситуації, а при необхідності - прийматися заходи щодо влаштування дітей, що залишилися без піклування батьків, на виховання у сім'ї громадян.

Також має бути сформована система, що забезпечує реагування на порушення прав кожної дитини без будь-якої дискримінації, включаючи діагностику ситуації, планування та вжиття необхідного комплексу заходів щодо забезпечення дотримання прав дитини та відновлення порушених прав; правове просвітництво; надання реабілітаційної допомоги кожній дитині, яка стала жертвою жорстокого поводження або злочинних посягань.

Реалізацію Державної політики щодо захисту прав дітей передбачає здійснення її за такими основними напрямками: сімейна політика дитинства; доступність якісного навчання та виховання, культурний розвиток та інформаційна безпека дітей; охорона здоров'я, та здоровий спосіб життя; рівні можливості для дітей, які потребують особливої турботи держави; створення системи захисту та забезпечення прав та інтересів дітей.

Розробка та прийняття програми, що пропагує цінності сім'ї, пріоритет відповідального батьківства, захищеного дитинства, нетерпимість до всіх форм насильства та тілесного покарання щодо дітей через засоби масової інформації, систему освіти, соціального захисту, охорони здоров'я та культури є також чинником на формування та реалізацію державної політики щодо захисту дітей.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ Й РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ В УКРАЇНІ

2.1. Інституційне та нормативно – правове забезпечення державної політики щодо захисту прав дітей в Україні

Вперше права дітей як самоцінний феномен було визнано у Франції у 1792 році у документі із символічною назвою «Проголошення прав дитини». Через 17 років Швеція запропонувала концепцію створення незалежних органів для моніторингу діяльності уряду у сфері захисту прав особи.

«За старих часів у Швеції, як і в більшості країн світу, влада поклала всю відповідальність за виховання дітей на батьків. Близько 150 років тому законодавство у Швеції надавало чоловікові право піддавати фізичному покаранню свою дружину, працівників та дітей».

Діти зазнавали всіх покарань, включаючи смертну кару та каторжні роботи.

У XVII столітті англійські в'язниці були повні підлітками 10–12-річного віку, а у знаменитій «Кароліні» – Кримінально-судовому уложенні короля Карла V (1532 р.) – передбачалася смертна кара підліткам, які вчинили значні крадіжки і за обтяжливих обставин. Тут діяв принцип «злий намір поповнює недолік віку». І хоча в «Кароліні» говорилося, що підлітки молодші 14 років не повинні зазнавати смертної кари, горезвісний «злий умисел» легко допомагав ця заборона обійти. До середини XIX століття нічого не було зроблено, щоб з огляду на вік неповнолітніх, відсутність у них життєвого досвіду, захистити їх правовими засобами від караючого меча правосуддя. Наприклад, у США діяли закони, які встановлюють рівну для неповнолітніх та дорослих кримінальну відповідальність.

Усвідомлення того, що дитина має ті ж права, що і всі люди, людство прийшло наприкінці XIX-початку XX століть. Спочатку розглядалися питання не забезпечення прав дітей в цілому, а лише запобіжні заходи, які необхідні прийняти для недопущення рабства, експлуатації дитячої праці, торгівлі дітьми та дитячої проституції.

Система державних органів, які забезпечують формування та реалізацію державної політики в сфері захисту прав дітей в Україні визначена Конституцією України та іншими чинними нормативно – правовими актами[10;с. 265].

Верховна Рада України – законодавчий орган влади, який визначає державну політику щодо захисту прав дітей. Верховна рада затверджує відповідні загальнодержавні програми щодо захисту прав дітей, приймає закони щодо захисту прав дітей. До повноважень Верховної Ради України щодо захисту прав дітей належать:

- питання вдосконалення та розвитку чинного законодавства України щодо захисту прав дітей;
- затвердження загальнодержавних програм щодо захисту прав дітей;
- затверджує основні показники витрат, що включаються у державний бюджет на відповідний рік відносно захисту прав дітей.

На базі Верховної Ради України утворено та функціонує Комітет з питань молоді та спорту. Даний комітет розробляє проекти законів за окремими напрямками захисту прав дітей, забезпечує попередній розгляд та підготовку висновків та пропозицій відносно законопроектів, внесених на розгляд до Верховної ради України щодо захисту прав дітей, проектів загальнодержавних програм щодо захисту прав дітей, узагальнюють пропозиції та зауваження щодо законопроектів, які спрямовані на захист прав дітей, виконують головні показники щодо виконання Державного бюджету на відповідний рік в частині захисту прав дітей. Також Комітет організовує за окремим дорученням Верховної ради парламентські слухання відносно

захисту прав дітей, здійснюють аналіз практики застосування нормативно-правових актів у сфері діяльності органів державної влади та подають висновки та рекомендації на розгляд Верховної Ради України, взаємодіє з Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини.

Ідея створення інституту омбудсмана (уповноваженого комісара з прав людини) зародилася на початку XIX століття та була вперше реалізована у деяких країнах скандинавського півострова. Вважається, що омбудсман, як соціальний феномен, вперше з'явився у Швеції 1809 р. Проте, на думку деяких дослідників, процес формування інституту омбудсмана розпочалося значно раніше (у 1713 р.) у зв'язку з інституційними реформами).

Дитячий омбудсман, який у 1981 р. у Норвегії, став першим кроком у справі створення реально діючого міжнародного механізму захисту прав дітей. В даний час інститути омбудсмана із захисту прав дитини створені та ефективно діють у ряді країн Європи, Латинської Америки, Канади та ін. Актуальність функцій омбудсмана для великої кількості людей визначає та одночасно визначається співвідношенням результатів впливу держави на суспільне життя та впливу суспільства на державу[14;с. 45].

Також в деяких країнах світу набула розвитку практика заснування посади омбудсмана з прав дитини в рамках законодавства про захист прав дітей, відповідно до якого функції омбудсмана безпосередньо пов'язані з виконанням та контролем за виконанням відповідного закону.

У ряді країн омбудсмани створюються конкретними міністерствами і перебувають у їх штаті. Так, в Ізраїлі посаду омбудсмана із захисту інтересів учнів було створено у 1990 р. Міністерством освіти, культури та спорту. Пізніше відомство омбудсмана стало називатися "Відкрита лінія для учнів". Співробітники цього відомства складаються у штаті міністерства.

Національний комітет з прав дитини в Данії було створено у 1994 році. З 1997 р. комітет працює у складі Міністерства соціальних справ. Він працює як контролюючий орган у системі органів державної влади. Його основний метою є захист прав та інтересів дітей у суспільстві.

У деяких країнах служби Уповноваженого створюються неурядовими об'єднаннями. Наприклад, у Фінляндії Маннергеймівська ліга сприяння охороні дитинства заснувала у 1981 р. службу омбудсмана з прав дитини, щоб дати молодим людям можливість отримувати інформацію з правових питань та іншу допомогу. Омбудсман надає низку послуг – від консультацій з юридичних проблем до представлення інтересів дітей під час розгляду позовів у суді.

Відповідно до висновків Міжнародного центру розвитку дитини ЮНІСЕФ, щоб ефективно здійснювати контроль за дотриманням прав дитини та сприяти їхньому захисту, омбудсман повинен мати можливість[40;16]:

- впливати на законодавство, на вироблення політики та проведення її в життя цілях повнішого дотримання прав дітей;
- опротестувати конкретні випадки порушення прав дитини;
- проводити спеціальні дослідження чи сприяти їх проведенню;
- здійснювати роз'яснювальну роботу для детального ознайомлення громадськості та офіційних органів із правами дитини.

Характер діяльності омбудсмана у справах дітей та молоді полягає головним чином у інформуванні громадськості та формуванні громадської думки з питань дотримання їх прав. Він повинен представляти поправки до чинного законодавству, а також зміни в галузі політики, що проводиться, домагаючись, щоб розуміння інтересів дітей та дотримання Конвенції про права дитини стали невід'ємними умовами відповідного законодавства.

Практика діяльності омбудсмана з прав дитини показує, що це один із найнадійніших механізмів, що дозволяють ефективно впливати на забезпечення усіма органами влади прав та законних інтересів дітей та молоді.

Забезпечення здійснення контролю за діяльністю органів державної влади щодо захисту прав дітей та дотримання ними прав та свобод не тільки людей, а й людини та громадянина покладено на Уповноваженого ВРУ з

прав людини. Так, відповідно до статті 11 Закону України «Про Уповноваженого Верховної ради України з прав людини», Уповноважений має право призначати своїх представників у межах виділених коштів, затверджених Верховною Радою України. Організація діяльності та межі повноважень представників Уповноваженого регулюються Положенням про представників Уповноваженого Верховної ради України з прав людини, яке затверджується Уповноваженим. Так, щодо повноважень представника Уповноваженого з дотримання прав дитини та сім'ї Секретаріату уповноваженого Верховної ради України з прав людини є підготовка інформаційно – аналітичних матеріалів для Уповноваженого щодо поточного стану дотримання прав дитини та сім'ї вносить пропозиції щодо поліпшення стану забезпечення прав і свобод.

Основними формами діяльності Уповноваженого з прав людини щодо захисту прав дітей є:

- 1) збір, аналіз та узагальнення інформації щодо захисту прав дітей;
- 2) підготовка доповідей та аналітичних матеріалів щодо захисту прав дітей;
- 3) вплив на державну політику щодо захисту прав дітей;
- 4) діяльність по вирішенню звернень та скарг щодо порушення прав дітей.

Діяльність представника Уповноваженого з дотримання прав дитини та сім'ї Секретаріату уповноваженого Верховної ради України спрямована на координацію роботи щодо ефективності моніторингу дотримання захисту прав дітей, щодо співпраці з міжнародними та громадськими організаціями, які спрямовані на захист прав дітей. Також представник аналізує чинне законодавство та дає правову оцінку нормам законодавства, що спрямоване на захист прав дітей, здійснює представництво Уповноваженого з прав людини на засіданнях комітетів Верховної Ради України, зокрема, що стосується й захисту прав дітей.

Застосування державної політики щодо захисту прав дітей, охорони дітей, створення і виконання державних програм, спрямованих на захист прав дітей та поліпшення становища дітей в суспільстві, діяльність центральних і місцевих органів виконавчої влади у сфері захисту прав дітей забезпечує Кабінет Міністрів України. Щороку Кабінет Міністрів України подає звіт Верховній раді України щодо стану демографічної ситуації в країні в цілому і в регіонах окремо, становище дітей та стан його змін в процесі соціально – економічних зміни. Кабінет Міністрів України вирішує питання щодо реалізації державної політики, спрямованої на захист прав дітей, забезпечує проведення політики щодо захисту прав та інтересів дітей. Через органи виконавчої влади Кабінет Міністрів України розробляє та здійснює загальнодержавні програми, спрямовані на захист прав дітей, приймає та затверджує відповідні нормативні акти, що стосуються захисту прав дітей[37].

Що стосується судових органів, то це самостійна гілка влади, головна функція якої полягає у захисті прав та інтересів людини та громадянина, включно і дітей. Так, наприклад, у порядку цивільного судочинства розглядаються справи щодо позбавлення батьківських прав, призначають опікунів та піклувальників щодо дітей, накладають заборону на продаж нерухомого майна, житла та іншого майна дітей, виносять рішення щодо усиновлення дітей, скасування або визнання недійсним усиновлення, встановлюють юридичні факти, які мають велике значення щодо захисту прав дітей.

Великий обсяг роботи щодо захисту прав і дітей виконують обласні та Київська міська державні адміністрації. Повноваження обласних державних адміністрацій, у тому числі і Хмельницької обласної державної адміністрації щодо захисту прав дітей полягають у наступному: проведення державної політики у сфері захисту прав дітей та охорони дитинства; розроблення галузевих та регіональних програм покращення становища дітей; розвиток мережі навчальних закладів, закладів охорони здоров'я, позашкільних

заходів, та інших установ, діяльність яких спрямована на захист прав дітей, відпочинку та оздоровлення дітей; застосування інших засобів та заходів, спрямованих на захист прав дітей, що належать до їх компетенції згідно чинного законодавства.

Щодо процедури реалізації державної політики щодо захисту прав дітей, запобіганню бездоглядності та безпритульності дітей, вчинення дітьми правопорушень покладено на Службу у справах дітей. Повноваження Служби у справах дітей досить широкі та обумовлені покладеними на них завданнями.

Так, до завдань Служби у справах дітей щодо захисту прав дітей відносять:

- 1) реалізація державної політики щодо захисту прав дітей, запобігання дитячій бездоглядності та безпритульності, вчинення дітьми правопорушень;
- 2) розробка та виконання заходів, спрямованих на захист прав дітей та їх законних інтересів;
- 3) забезпечення дотримання законодавства щодо порядку встановлення опіки та піклування щодо дітей, дотримання процедури щодо усиновлення;
- 4) здійснення контролю за умовами утримання та виховання дітей у закладах для дітей;
- 5) ведення статистичних даних відносно кількостей дітей;
- 6) надання консультацій та роз'яснень щодо захисту прав дітей;
- 7) визначення головних та пріоритетних шляхів поліпшення стану дітей, захисту прав дітей.

Такі міжнародні організації як Британський Союз порятунку дітей, шведська «Radda Barnen» та Ліга жінок у 1923 р. звернулися до Ліги Націй з вимогою про негайне прийняття Декларації прав дитини. І вже через рік (1924 р.) вона була підписана в Женеві на V Асамблеї Ліги Націй.

Женевська декларація (а саме так стали називати Декларацію про права дитини 1924 р.) стала історичною віхою, що дуже вплинула на подальше становлення прав дітей. Вона чітко визначила стратегічний напрямок:

«Держави зобов'язані виявляти особливу турботу про дітей» через їх розумову та фізичну незрілість.

Друга світова війна продемонструвала нездатність Ліги Націй (по прите, що вона була створена з метою забезпечення миру, злагоди та співпраці) виконати свою історичну місію. У цьому вона була розпущена в 1945 р. і майже відразу ж – 25 жовтня цього року – було створено ООН[39;с.69].

Враховуючи пріоритет прав людини у вирішенні практично всіх питань міжнародних відносин та прав дитини як складової частини загальнолюдських цінностей, Генеральною Асамблеєю ООН у 1946 р. було створено ЮНІСЕФ або Дитячий фонд ООН (спочатку він був названий Надзвичайним міжнародним дитячим фондом ООН, це пов'язано з тим, що первісною його метою було надання допомоги дітям післявоєнного часу), що є головним гарантом, механізмом захисту прав дітей у всьому світі. Очолило ЮНІСЕФ Виконавча рада, що складається з 36 осіб. З цього часу проблема захисту прав дітей вийшла на міжнародний рівень та набула реальних форм.

Захист прав дітей регулюється рядом міжнародних нормативно - правових актах. Так, головним документом серед нормативно - правових актах щодо захисту прав дітей регулюється Конвенцією про права дитини, яка була прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 20 листопада 1989 року, ратифікована була 27 лютого 1991 року Верховною Радою Української РСР. Даний документ закріплює всі права для забезпечення виживання, розвитку та захисту дітей. Також Конвенція містить норми щодо зобов'язань щодо захисту прав дітей, які держави повинні визнати по відношенню до захисту прав дітей.

Дослідник С. А. Козлова говорить про «Конвенцію прав дитини», не тільки як про юридичний документ, а й про педагогічний, «який передбачає будувати процес виховання підростаючого покоління на моральної основі, вважаючи дитину людиною, що володіє всіма правами і тому вимагає належного відношення з боку дорослого населення ». Вона стверджує, що

«соціально – правовий захист дитинства, як і раніше, вимагає особливої уваги, а багато педагогів та батьків навіть не знайомі з Конвенцією про права дитини».

Головним принципом Конвенції щодо захисту прав дітей є «якнайкраще забезпечення інтересів дитини» (ст. 3 Конвенції) – головна мета розвитку та удосконалення державної політики відносно захисту прав дітей. Головними чинниками щодо реалізації вище зазначеного принципу :

- для повноцінного та гармонійного розвитку, дитина повинна рости в сімейному оточенні, в атмосфері поваги, любові та взаєморозуміння;
- для повноцінного зростання та благополуччя дітей, сім'ям держава повинна надавати всі необхідні способи захисту та сприяння у розвитку;
- держава бере на себе обов'язок щодо належного виконання ними своїх обов'язків щодо захисту та вихованню дітей та забезпечує створення та розвиток дитячих установ;
- держава визнає право дитини на кращий рівень життя, який необхідний для морального, фізичного, духовного, соціального та розумового розвитку дитини;

Зміст принципу «якнайкраще забезпечення інтересів дитини» стосується і дітей – сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування та міститься також в положення вищезазначеної Конвенції. Так, Конвенція про права дитини містить наступні положення:

- дитина, яка тимчасово або постійно була позбавлена можливості щодо сімейного оточення, має право на особливий захист та допомогу, з боку держави (ст. 20 Конвенції);
- держава застосовує всі необхідні законодавчі, адміністративні, соціальні та просвітні заходи щодо захисту дитини від всіх видів та форм насильства, образ або зловживань, відсутності піклування або неналежного ставлення до дитини з боку батьків та законних опікунів;

- держава сприяє та вживає необхідні заходи щодо можливості відновлення батьками виховання та утримання їхньої дитини;

Процес створення та формування сучасного законодавства та відповідних правил щодо реалізації державної політики з приводу захисту прав дітей мають не суперечити Конвенції про права дитини, яка є обов'язковою для виконання на всі території країни та має процедуру контролю за її дотриманням. Так як Україна ратифікувала дану Конвенцію і є стороною міжнародного договору, Україна раз на чотири роки звітує Комітету ООН з прав людини щодо виконання зобов'язань з приводу захисту прав дітей, визнаних Конвенцією. Так, в «Об'єднаному 3 та 4 періодичному національному Звіті про реалізацію положень Конвенції», Комітет видав «Заключні спостереження, який полягають у:

- 1) проведенні удосконалення державної політики щодо захисту прав дітей та охорони дитинства;
- 2) вдосконалити державні послуги щодо захисту прав дітей та сімей з дітьми;
- 3) зміцнити та удосконалити чинне законодавство України щодо захисту прав дітей та щодо усиновлення.

Ми, в свою чергу розділяємо рекомендації що надав Комітет відносно захисту прав дітей та вважаємо, що їх потрібно терміново вирішувати. На нашу думку, потрібно визначити головні державні напрямки щодо захисту прав дітей, кардинально переглянути та удосконалити чинне законодавство України щодо захисту прав дітей, переглянути та удосконалити чинні державні цільові програми, які спрямовані на захист прав дітей та, щоб воно не суперечило нормам Конвенціям про права дитини.

Положення щодо захисту прав дітей містять і інші міжнародні документи, згода на які була надана Верховною Радою України. Ними є: Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції та дитячої порнографії, ратифікований

Верховною Радою України у 2003 році; Конвенція про стягнення аліментів за кордоном, була ратифікована у 2006 році Верховною Радою України.

Варто відмітити, що положення щодо захисту прав дітей передбачені деяким нормативно – правовими актами Ради Європи та Європейського Союзу [12;с. 46].

Так, Верховна Рада України надала свою згоду на обов'язковість на наступні міжнародні документи з приводу захисту прав дітей. Це: Європейська Конвенція про здійснення прав дітей (чинна для України з 2006 року); Європейська конвенція про визнання та виконання рішень стосовно опіки над дітьми про поновлення опіки на дітьми (чинна для України з 2008 року); Європейська конвенція про усиновлення дітей (чинна з 2011 року для України).

Європейська конвенція про визнання та виконання рішень стосовно опіки над дітьми про поновлення опіки на дітьми збільшило можливості в Україні з питань встановлення опіки над дітьми. Європейська конвенція надала можливість застосовувати заходи, що забезпечують виконання та визнання іноземних рішень судів відносно встановлення опіки над дітьми, забезпечення належного вирішення питань, які виникли у випадку незаконного переміщення дітей через державний кордон, а також реалізація питань щодо поновлення опіки над дітьми, якщо опіка була припинена.

Європейська конвенція про усиновлення дітей визначає головні нормативно - правові стандарти з питань усиновлення та відповідність законодавства держав – учасниць Конвенції. Правові норми Конвенції включають ряд нових правових норм, серед яких обов'язковим є отримання згоди батька дитини на усиновлення, навіть у випадку народження дитини позашлюбом. Обов'язковими є правових норми щодо встановлення загальних вимог до умов дійсності усиновлення, встановлено перелік осіб, які надають свою згоду на усиновлення, встановлено основні вимоги, які застосовуються до усиновлювачів, а також встановлено основні наслідки усиновлення дитини. Дана Конвенція була ратифікована Україною із

застереженням та заявою. Відповідно до Закону України “Про ратифікацію Європейської конвенції про усиновлення дітей (переглянутої)” від 15.02.2011 №3017-VI Україна не дозволяє усиновлювати дитину двом особам різної статі, які перебувають у зареєстрованому партнерстві. Встановлено, що органом,якому повинні направляти запити на надання інформації щодо усиновлення, є Міністерство освіти і науки України[55].

Ще одним із питань щодо усиновлення дітей є питання вдосконалення національного законодавства та приєднання України до Гаазької Конвенції про захист дітей і співробітництво у питаннях міжнародного усиновлення (1993). Проект закону про приєднання України до Гаазької Конвенції неодноразово вносився на розгляд до Верховної Ради України. Головним та дискусійним питанням під час обговорення законопроекту щодо ратифікації даної Конвенції є питання легалізації діяльності агентств як посередників з питань міжнародного усиновлення. Станом на сьогоднішній день діяльність агентств як посередників з питань міжнародного усиновлення заборонена чинним законодавством України. На території України заборонена будь-яка посередницька, комерційна діяльність у питаннях усиновлення[46], що в свою чергу суперечить нормам Гаазької Конвенції, зокрема статті 32, якою передбачено отримання винагороди за усиновлення дітей.

На нашу думку, вирішення даного питання можливе тільки за умови розмежування чинному законодавстві України посередницької, комерційної діяльності з усиновлення та діяльності професійної (юридичні послуги, послуги перекладачів тощо), що в свою чергу, ліквідує суперечності між статтею 216 Сімейного Кодексу України та статтею 32 Гаазької конвенції про захист дітей і співробітництво у питаннях міжнародного усиновлення, що в свою чергу призведе до та усунення перешкод до ратифікації Гаазької конвенції.

Чинне законодавство України щодо захисту прав дітей, складає близько 20 Законів України, більше 40 Указів Президента України, Постанов та Розпоряджень Кабінету Міністрів України тощо. В першу чергу,

законодавче забезпечення вирішення питання щодо захисту прав дітей передбачено Конституцією України(ст.52),яка говорить про те,що всі “діти рівні у своїх правах незалежно від походження, а також від того, народжені вони у шлюбі або поза ним. Будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються за законом. Утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, покладається на державу. Держава заохочує і підтримує благодійницьку діяльність щодо дітей.

Головними законами у сфері захисту прав дітей є:Сімейний кодекс України, Цивільний кодекс України, Закони “Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей” від 24 січня 1995 року № 20/95 -ВР“; Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07 грудня 2017 року №2229 – VIII[26]; Закон України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми»[18] від 21 листопада 1992 року № 2811-ХІІ та ряд інших законів, що стосується захисту прав дітей.

Основним пріоритетним законом що стосується захисту прав дітей є Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року №2947 – ІІІ. Серед всіх норм Сімейного кодексу, пріоритетним є – захист прав кожної дитини, забезпечення її сімейним вихованням, надання можливості для фізичного, морального та духовного розвитку. Сімейний кодекс України встановив правове визначення «сім'ї», «дитини», встановив процедуру та форму захисту прав дітей, встановив процедуру встановлення опіки та піклування, процедуру усиновлення дитини.

Сімейним кодексом України врегульовано питання про усиновлення дітей. Так, відповідно до статті 209 Сімейного кодексу України дитина, покинута в пологовому будинку, або іншому закладі охорони здоров'я або яку відмовилися забрати з них батьки, інші родичі, може бути усиновлена після досягнення нею двомісячного віку. Дитина, яку було підкинута чи знайдено, може бути усиновлена після спливу двох місяців з часу її знайдення. Дана стаття передбачає можливість батька або матері чи інших родичів дитини, все ретельно обдумати та є шансом для дитини виховуватися

в повноцінній біологічній сім'ї.

Кримінальним кодексом України, Житловим кодексом України також врегульовано питання щодо захисту прав дітей. Питання, які виникають з приводу захисту прав дітей між приватними фізичними особами чи з органами державної вади та місцевого самоврядування щодо захисту прав дітей регулюються Кодексом про адміністративне судочинство від 06 липня 2005 року № 2747 - IV та Цивільно – процесуальним кодексом України від 18 березня 2004 року № 1618 - IV.

Постановою Кабінету Міністрів України від 30 травня 2018 року №453 було затверджено «Державну соціальну програму «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2021 року. Головною метою Програми є забезпечення послідовної імплементації положень Конвенції ООН про права дитини, розбудови ефективної системи захисту прав та інтересів дитини на рівні територіальної громади в умовах децентралізації, створення дружнього до дітей середовища відповідно до міжнародних стандартів та пріоритетів Стратегії Ради Європи з прав дитини (2016-2021 роки), а також досягнення Цілей Сталого Розвитку, затверджених Резолюцією Організації Об'єднаних Націй 70/1 «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року», [50]у частині дотримання прав дітей.

Головними напрямками щодо реалізації та виконання вищезазначеної Програми є:

- 1) створення сприятливих умов для життя та розвитку дитини (розроблення та затвердження мінімальних стандартів благополуччя та безпеки дитини; забезпечення дитини якісною медичною допомогою від народження, у тому числі запровадження програм профілактики захворювань; створення ефективного, доступного та доброзичливого освітнього середовища, спрямованого на розвиток дитини, її талантів, розумових і фізичних здібностей; забезпечення доступу до якісної освіти,

насамперед у сільській місцевості; забезпечення духовного, морального і культурного розвитку дитини);

2) забезпечення рівних можливостей для всіх дітей (удосконалення системи захисту прав та інтересів дітей з інвалідністю, інтегрування їх у соціум; впровадження інтегрованих послуг для дітей зазначеної категорії в територіальній громаді; зміцнення системи захисту прав та інтересів дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування; створення умов для всебічного розвитку дітей із сільської місцевості);

3) зміцнення інституту сім'ї та формування відповідального батьківства (підвищення рівня добробуту українських сімей, зокрема, у результаті зростання доходів від трудової діяльності; впровадження раннього виявлення сімей з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах, надання їм своєчасної та ефективною соціальною допомогою; удосконалення соціально-педагогічної роботи з формування відповідального батьківства, сімейних цінностей у підлітків, підготовка молоді до сімейного життя);

4) врахування найкращих інтересів та думки дитини під час прийняття рішень (удосконалення механізмів урахування думки дитини під час вирішення питань, що стосуються її життя; забезпечення ефективною взаємодії між громадськими організаціями та органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підтримка дитячих ініціатив; залучення громадянського суспільства до вирішення питань, пов'язаних із забезпеченням найкращих інтересів дитини);

5) створення безпечного інформаційного простору для дітей (забезпечення захисту персональних даних дитини та іншої конфіденційної інформації про неї, забезпечення безпеки дітей в інформаційному просторі; формування політики запобігання проявам радикалізму, расизму, ксенофобії та іншим формам екстремізму дітей; впровадження системи соціально-педагогічної роботи з батьками з питань безпеки дітей в інформаційному просторі);

б) активізація ролі територіальної громади у вирішенні питань забезпечення прав дітей в умовах децентралізації, (формування громади, доброзичливої до дітей; гармонізація національного законодавства з прав дитини із світовими стандартами; удосконалення співробітництва з міжнародними організаціями у сфері забезпечення прав дітей).

2.2. Практичні аспекти соціально – правового захисту дітей в Україні

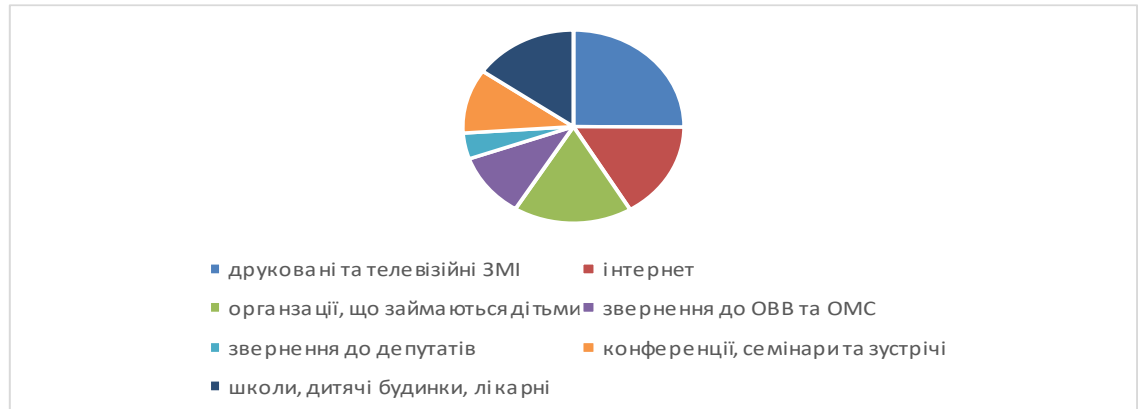
Правове регулювання усиновлення як одна із форм реалізації права дитини жити і виховуватися в сім'ї є найважливішою складовою в системі заходів щодо забезпечення захисту прав дітей та охорони дитинства.

Об'єктом соціальної політики на користь дітей є діти як особлива соціально-демографічна група, предметом – комплексний процес поліпшення життєдіяльності дітей, їх функціонування та розвитку у суспільстві. Мета цієї політики – подолання наростання негативних тенденцій та стабілізація становища дітей, формування позитивних змін ставлення держави та суспільства до дітей та, тим самим, створення реальних передумов подальшої позитивної динаміки процесів життєдіяльності дітей

Серед механізмів чи каналів, за допомогою яких ми дізнаємося про наявність дитячих проблем, перше місце займає ЗМІ (газети, журнали, ТВ, радіо) (76,7%); Інтернет (50%); діяльність об'єднань, які займаються дітьми (53%); звернення до державних та місцевих органів влади (33%); звернення до депутатів всіх рівнів (13,3%); проведення зустрічей, семінарів, конференцій (33%); за допомогою шкіл, дитячих садків, лікарень, пологових будинків, дитячих будинків (46,7%) – рис.2.1.

В інституті усиновлення проявляється тенденція до розширення сфери участі держави у правовідносинах щодо забезпечення прав дітей жити та виховуватись у сім'ї. Ці обставини підвищують значущість питань про те, з чого виходив законодавець, встановлюючи норми, в яких виявляється

пріоритетність усиновлення як форми реалізації прав та інтересів дітей, а також про те, що являє собою інститут усиновлення, через який визначається право дитини жити та виховуватися у сім'ї.

Джерело:[49]

Рисунок. 2.1. - Джерела інформації, що свідчить про наявність проблем щодо захисту прав дітей, %

Усиновлення – одна із пріоритетних форм захисту прав дітей, що позбавленні батьківського піклування та дітей – сиріт. Відповідно до статті 211 Сімейного Кодексу України усиновлювачем дитини може бути дієздатна особа віком не молодша двадцяти одного року, за винятком, коли усиновлювач є родичем дитини. Щодо кількостей дітей, яку один усиновлювач має змогу усиновити законодавством не обмежується. Потенційний кандидат в усиновлювачі повинен обов'язково мати постійний дохід та постійне місце проживання. Усиновлення встановлюється за рішенням суду[34].

Так, за даними центрального органу виконавчої влади, що відповідає за усиновлення, в Україні щороку усиновлюється громадянами України та іноземними громадянами близько 2,7 тисяч дітей. Так, починаючи з 2016 року усиновлення громадянами України перевищує усиновлення іноземними громадянам. (таблиця 2.1.)

Таблиця 2.1. Кількість усиновлених дітей за 2016 – 2020 роки громадянами України та іноземними громадянами

Рік	Загальна кількість усиновлених дітей	Загальна кількість дітей усиновлених	
		Громадянами України	Іноземними громадянами
2016	2569	1477	1092
2017	3084	2114	970
2018	2822	2016	806
2019	2517	1843	674
2020	2115	1592	524

Джерело: [32].

Також існує практику скасування усиновлення. Головною причиною скасування усиновлення є те, що багато сімей не здатні чи неспроможні вирішувати питання, які виникають у відносинах з дітьми підліткового віку. Враховуючи високий показник скасування усиновлення (таблиця 2.2.), варто запровадити та вдосконалити в Україні процедуру постановлення до реєстру кандидатів осіб, які можуть бути потенційним усиновлювачами.

Таблиця 2.2. Кількість скасованих усиновлень протягом 2016 – 2020 роки громадянами України та іноземними громадянами.

Рік	Загальна кількість скасованих усиновлень	
	Громадянами України	Іноземними громадянами
2016	59	–
2017	44	4
2018	27	7
2019	34	3
2020	23	3

Джерело: [33].

Ще однією з форм захисту прав дітей, зокрема дітей сиріт є встановлення над цими дітьми опіки. Так, за останні 5 років 2/3 від загальної кількості дітей, які були сиротами або позбавлені батьківського піклування була встановлена опіка. І така статистика є стабільною.

Відповідно до чинного законодавства, опіка може бути встановлені для осіб, які не досягли 14 років, а піклування встановлюється над особами віком

від 14 до 18 років. Рішення про встановлення опіки чи піклування зазвичай приймається органом опіки та піклування Служби у справах дітей, в деяких інших випадках за рішенням суду.

Прийомна сім'я – це ще одна із форм правового захисту дітей.

Прийомна сім'я - сім'я або окрема особа, яка не перебуває у шлюбі, яка добровільно за плату з бюджетних коштів взяла на виховання та спільне проживання до 4 дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування [202]. До 2006 року дозвіл на утворення прийомних сімей могли отримати тільки подружні пари. Протягом останніх років було внесено зміни в законодавство щодо захисту прав дітей, уражених ВІЛ-інфекцією. Так, на даний час, такі діти незважаючи на все мають можливість влаштуватися на виховання та проживання у прийомні сім'ї загальною кількістю до 4 осіб [22]. Для того, щоб таких дітей взяти в прийомну сім'ю, батьки повинні пройти спеціальне навчання.

Дитячий будинок сімейного типу – це сім'я, яка бере до себе на виховання та проживання дітей у кількості не менше 5 осіб. Загалом, кількість дітей, яких взяли до дитячого будинку сімейного типу не може перевищувати 10 осіб. Влаштування ВІЛ – інфікованих дітей до дитячого будинку сімейного типу не передбачається. Прийомна сім'я та дитячий будинок сімейного типу як форми правового захисту прав дітей відрізняються між собою кількістю дітей, яких вони можуть виховувати.

Ще однією відмінністю є той факт, що в прийомні сім'ї влаштовують дітей на виховання до власного житла, а для дитячого будинку сімейного типу надається державою житловий будинок. Чинним законодавством передбачено, що влаштування дитини на виховання у прийомні сім'ї чи до дитячого будинку сімейного типу здійснюється на підставі рішення органу опіки та піклування Служби у справах дітей.

Фінансування прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу здійснюється виключно за кошти державного бюджету.

Запровадження цих двох форм щодо влаштування та захисту дітей та фінансування їх за кошти державного бюджету покращали існування цих двох видів влаштування дітей. Так, на початок 2019 року в Україні працює майже біля 900 дитячих будинків сімейного типу, що налічує в собі біля 6000 дітей та майже 5000 прийомних сімей, в яких виховуються біля 8000 дітей.

Також на практиці існують випадки припинення роботи дитячих будинків сімейного типу та прийомних сімей та вибуття з них дітей. Так, у 2019 -2020 роках свою роботу припинила 30 прийомних сімей, де було на вихованні майже 50 осіб.

У 2019 році 50 дітей з прийомних сімей були влаштовані в інтернати та центри соціального психологічної реабілітації. Головна причина - відсутність розуміння між дітьми та батьками, суперечливі ситуації, які виникали в сім'ях та неналежне виконання батьківських обов'язків прийомними батьками щодо дітей[32].

Щодо роботи соціальних служб, то варто відмітити то, що на даний час в Україні не дуже розвинута мережа закладів соціального спрямування та відсутні кадрові працівники. Зокрема, є ряд областей, де в структурі не створено окремих підрозділів по питаннях опіки, піклування та встановлення усиновлення, що в свою чергу призводить до низького рівня або неможливості отримання повний пакет соціальних послуг щодо захисту прав дітей. Так, для покращення функціонування органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо захисту прав дітей необхідно:

- здійснювати поточний та систематичний аудит та моніторинг питань, що виникають при створенні прийомних сімей або дитячих будинків сімейного типу;
- збільшити кількість центрів соціально – психологічної реабілітації;
- заповнення працівниками підприємств ,діяльність яких

спрямована на захист прав дітей;

- надання додаткових пільг та соціальних послуг щодо осіб, які взяли на виховання дітей до дитячого будинку сімейного типу або в прийомні сім'ї;

- пріоритетним розвитком сфери щодо захисту прав дітей повинна бути конкретна програма стабілізації, яка б визначила керівник та головний орган в системі центральних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо захисту прав дітей, формування, забезпечення та реалізації державної політики щодо захисту прав дітей, створення відповідних державних структур, які б відповідали вимогам та потребам сучасного світу, загальнодержавним вимогам та потребам розвитку та сучасне організаційно – кадрове забезпечення;

- законодавство України, державні цільові програми щодо захисту прав дітей повинно орієнтуватися на міжнародне законодавство не тільки через прийняття відповідних законодавчих актів, а і на практиці;

- головним чинником реалізації державної політики щодо захисту прав дітей є розробка та запровадження відповідних державно - соціальних програм.

Діти через пряму чи опосередковану участь впливають на багато сфер життєдіяльності держави. Тому державна політика включає окремі види політики всіх елементів держави: державних органів, політичних партій, неурядових організацій, релігійних об'єднань, засобів масової інформації, інших соціальних структур та структур комерційного сектора.

Молоде покоління - значна частина за чисельністю населення України, включно і Хмельницьку область. Дослідження дитячої вікової групи за ознакою статі (таблиця 2.3.) відображає гендерну диспропорцію між хлопцями та дівчатками в різних вікових групах з переважанням хлопчиків. Перевага хлопчиків обумовлена природним приростом при народженні, який поступово зазнає зменшення через випередження темпів приросту смертності чоловіків порівняно із жінками .

Таблиця 2.3. Частка дітей в чисельності населення України (без урахування тимчасово окупованої території АРК і м. Севастополя) за ознакою статі.

Категорія населення	2016	2017	2018	2019	2020
абсолютне значення, осіб					
Разом	7,6	7,6	7,6	7,6	7,5
дівчатка	3,7	3,7	3,7	3,7	3,6
хлопці	3,9	3,9	3,9	3,9	3,9
У % до загальної чисельності					
дівчатка	49	49	49	49	48
хлопці	51	51	51	51	52

Джерело: [32].

У Хмельницькій області при дослідженні дитячої вікової групи за ознакою статі та за віком за 2019 - 2020 рр. (таблиця 2.4.) бачимо так само відображає гендерну диспропорцію між хлопцями та дівчатками в різних вікових групах з переважанням хлопчиків, що відображено в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4. Частка дітей в чисельності Хмельницької області за 2019 - 2020 рр за віковими категоріями та ознакою статі

Категорія /Вік	0-2	3-5	6-14	15-17
2019р.				
Разом, дівчат	114108			
Разом, хлопців	121148			
Дівчатка	16848	20605	60143	16512
Хлопці	17757	21738	63435	18218
2020р.				
Разом, дівчат	113144			
Разом, хлопців	119955			
Дівчатка	15543	19726	61055	16820
Хлопці	16349	20794	64383	18429

Джерело: [32].

Примітка. Розраховано автором за даними Державної служби статистики та Головного Управління статистики у Хмельницькій області

Проте, на даний час, в Україні відсутні програми державного соціального захисту прав дітей, які б включали в себе моніторинг з причин дитячої вразливості та ґрунтувалися на чіткому підході до вирішення цих питань. Для розвитку системи державного соціального захисту дітей, варто, визначити проблему дитячої вразливості головною в теперішній час та створити та прийняти загальнодержавну програму державного соціального захисту прав дітей України[33].

Для вирішення проблемних питань під час створення та реалізації державної політики щодо державного соціального захисту прав дітей, потребує удосконалення механізми державного управління політичний, правовий, організаційний, кадровий, соціально-економічний сфері захисту прав дітей та комплексне застосування яких є головним чинником для максимального та кращого досягнення цілей захисту прав дітей.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ В УКРАЇНІ

3.1. Напрями імплементації міжнародного досвіду забезпечення інтересів та прав дітей

У результаті Першої світової війни щодо цивільного населення і зростання інтересу до проблеми захисту дітей у більшості країн Європи та Північної Америки викликав необхідність Ліги Націй створити в 1919 р. Комітет дитячого благополуччя, який розглядав права дітей в контексті заходів, які потрібно було вжити щодо безпритульних дітей, рабства, дитячої праці, торгівлі дітьми та проституції неповнолітніх.

Велику роль у розробці соціальних стандартів захисту дітей у цей період відіграли неурядові організації, зокрема Міжнародна спілка порятунку дітей, заснована англійкою Еглантайн Джебб.

У 1924 р. Ліга Націй ухвалила Женевську декларацію прав дитини. Права дітей розглядалися в контексті заходів, які необхідно було вжити щодо рабства, дитячої праці, торгівлі дітьми та проституції неповнолітніх. У Загальній Декларації прав людини 1948 р. зазначається, що «дитина, зважаючи на її фізичну та розумову незрілість, потребує спеціальної охорони та турботи, включаючи і належну правову захист як до, так і після народження». У 1959 р. ООН ухвалила Декларацію прав дитини, в якій були проголошені соціальні та правові принципи, що стосуються захисту та благополуччя дітей.

Це був перший документ міжнародно-правового характеру у галузі охорони прав та інтересів дітей. Декларація, що складається із 5 принципів, сформулювала цілі міжнародно-правового захисту дітей[42;с. 84]:

1) дитині має надаватися можливість нормального розвитку, як матеріального, так і духовного;

2) голодна дитина повинна бути нагодована, хворій дитині повинен бути наданий догляд, порочні діти повинні бути виправлені, сиротам та безпритульним дітям має бути дано укриття та все необхідне для їх існування;

3) дитина повинна бути першою, хто отримує допомогу під час лиха;

4) дитині повинна бути надана можливість заробляти кошти на існування, і вона повинна бути убезпечена від усіх форм експлуатації;

5) дитина повинна виховуватися зі усвідомленням того, що її найкращі якості будуть використані на благо наступного покоління.

Декларації вперше наголошувалося, що турбота про дітей та їх захист не є винятковим обов'язком сім'ї, суспільства або навіть окремої країни — все людство має дбати про благополуччя дітей.

На основі Декларації 1959 р. у 1989 р. державами підписана Конвенція про права дитини. У Конвенції беруть участь усі держави, крім США та Сомалі. Дитиною є кожна людина до досягнення нею 18 річного віку, якщо за законом дитина не досягає повноліття раніше (ст. 1)[16].

Міжнародно-правовий захист прав дітей – це система міжнародних органів та процедур, що здійснюють захист дітей шляхом розробки міжнародних стандартів у галузі прав дитини та створення спеціальних механізмів контролю за дотриманням цих прав з боку держав та міжнародних організацій.

Держави зобов'язані забезпечувати дітям усі права, передбачені Конвенцією, незалежно від раси, кольору шкіри, мови, релігії чи будь-яких інших обставин, у тому числі поглядів та переконань самої дитини та членів її сім'ї. У всіх діях щодо дітей, незалежно від того, чи робляться вони державними чи приватними установами, першочергова увага має приділятися інтересам дитини.

Діти мають право на особливу допомогу та захист. Конвенція закріплює обов'язок держав надавати всім дітям спільні цивільні, політичні, економічні та соціальні права: право на свободу вираження своєї думки;

право на свободу думки, совісті та релігії; право на свободу асоціацій та мирних зборів; право на доступ до інформації; право користуватися послугами охорони здоров'я та благами соціального забезпечення; право на рівень життя, необхідний для нормального фізичного, розумового, духовного, морального та соціального розвитку; право на освіта, відпочинок та дозвілля; право на захист від економічної експлуатації та незаконне вживання наркотиків; на захист від тортур, жорстокого та нелюдського поводження; на всебічний захист закону.

У Конвенції перераховані спеціальні права дітей: право на ім'я та набуття громадянства, право не розлучатися зі своїми батьками. У тих випадках, коли дитина розлучається з батьками під час арешту, тюремному ув'язненні, висилці, держава зобов'язана інформувати дитину про місце перебування членів його сім'ї. клопотання про виїзд з метою відновлення сім'ї має розглядатися державою «позитивним, гуманним та оперативним чином».

Неповноцінна у розумовому чи фізичному відношенні дитина повинна бути забезпечена особливою турботою з боку держави, щоб вести повноцінне та гідне життя в умовах, які забезпечують його гідність, сприяють її впевненості у собі та полегшують його активне участь у житті суспільства. Держави повинні вживати всіх заходів для того, щоб особи, які не досягли 15 років, не брали участі у військових діях та не закликалися на службу до Збройних сил.

Порядок здійснення деяких загальних прав людини дітьми (висловлювати свої погляди, декларація про інформацію, декларація про відпочинок) регламентовані Конвенції 1989 р. докладніше, ніж у Пактах про права людини та інших документах, що обумовлено підвищеними вимогами до захисту дітей. Держави зобов'язані вживати заходів щодо захисту дітей від фізичного та психологічного насильства, відсутності турботи чи сексуального зловживання.

Система захисту прав дітей у міжнародній практиці трактується як така, яка розміщує дитину в центрі публічної політики, обов'язково враховує думку та побажання дитини, а для забезпечення її прав та потреб виділяє фінансування, персонал, вводить послуги, приймає нормативно-правові акти, формує відповідну політику, здійснює моніторинг та збір даних. Найбільш розповсюджена типологія систем захисту дітей розрізняє країни за двома основними орієнтаціями (групами):

- 1) «захист дитини», де пріоритетом є захист дитини від шкоди в результаті використання законних та примусових заходів,
- 2) «послуги/підтримка сім'ї», де пріоритет віддається співпраці та підтримці сім'ї та дитини.

Ліберальні системи соціального забезпечення, які функціонують, наприклад, у США або Великобританії, як правило, відносяться до першої групи, скандинавські країни з їх досить щедрими системами соціального забезпечення відносяться до другої групи. У той самий час такі країни як Німеччина чи Нідерланди поєднують обидва підходу: забезпечуючи всебічний захист дитини, вони використовують різні послуги та механізми підтримки сім'ї. З середини 1990-х років, однак, можна було спостерігати формування нової орієнтації, спрямованої на «розвиток дитини». Вона включає багато рис двох попередніх концепцій, але ставить кожного дитини в центр всієї системи захисту[40;с.98].

Політика щодо догляду та захисту в більшості європейських країн базується на концепції (моделі), яка поєднує в собі елементи підтримки сім'ї, захисту прав розвитку дітей. Таким чином, у той час, як країни можуть мати подібні орієнтації у напрямку захисту дітей, існують помітні відмінності в тому, які пріоритети визначені в політиці та конкретних напрямках її реалізації. Насамперед слід досліджувати зарубіжний досвід захисту прав дітей через призму владних повноважень різних рівнів адміністративно-територіального устрою держав. За винятком кількох країн, таких як Ірландія, наприклад, системи захисту прав дітей побудовані на регіональній

або місцевій децентралізованій моделі. В Австрії, Німеччині, Іспанії та Великобританії обов'язки покладаються на регіональні (провінційні) влади, влада федеральних земель, автономні громади або інші певні регіони, але місцеві органи влади (у тому числі муніципальні), як і раніше, несуть основну відповідальність за соціальний захист дитини.

У міжнародній практиці закони, політика і стандарти, розроблені на центральному рівні реалізуються на практиці місцевими органами влади та децентралізованими постачальниками послуг. У той час як Німеччина, Австрія, Бельгія мають федеральну структуру, інші країни працюють з децентралізованими державними адміністраціями. Однак практично у всіх країнах ЄС, а також у Норвегії повноваження в галузі догляду за дітьми, захисту та підтримки сім'ї були передані регіональним та/або місцевим рівням, хоча ступінь передачі повноважень відрізняється від країни до країни.

Конвенція 1989 р. встановлює вимоги до внутрішньодержавних інститутів усиновлення та опіки, системи охорони здоров'я та освіти. Передбачається захист від експлуатації та виконання будь-якої роботи, яка може становити небезпеку для здоров'я дитини або завдавати їй шкоди повноцінного розвитку. Держави встановлюють мінімальний вік для прийому на роботу, визначають тривалість робочого дня та умови праці.

Передбачені гарантії щодо притягнення дітей до кримінальної відповідальності. Держави-учасниці зобов'язані ознайомити тих, хто перебуває під них юрисдикцією осіб (і дітей та дорослих) з положеннями Конвенції. Контроль реалізації її норм покладено на Комітет із прав дитини. Комітет складається з 10 експертів, які володіють високими моральними якостями, винятковою компетентністю та виступаючих в особистій якості. Експерти обираються з урахуванням принципів справедливого географічного розподілу та представництва основних правових систем[14;с.75].

Комітет має право запитувати у держав-учасниць інформацію про виконання положень Конвенції, про фактичне становище дітей у країні, збирати та аналізувати дані про становище дітей у різних країнах.

Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах, покликаний забезпечити захист дітей у збройних конфліктах, запобігти заклику дітей на військову службу або їх мобілізацію, використання дітей у міжнародних та внутрішніх озброєних конфліктах. У Резолюції № 1612 (2005) Рада Безпеки засудила вербування та використання дітей-солдат у збройному конфлікті та будь-які інші порушення та зловживання, яким піддаються діти у ситуації збройного конфлікту.

У 2000 р. до Конвенції про права дитини було прийнято Факультативний протокол, що стосується торгівлі дітьми, дитячої проституції та дитячої порнографії, яка визнала необхідність забезпечити правосуддя для дітей - жертв та свідків злочинів. На основі Протоколу ЕКОСОС у 2005 р. ухвалив резолюцію «Керівні принципи, що стосуються правосуддя в питаннях, пов'язаних з участю дітей - жертв та свідків злочинів»

У 2003 р. держави-члени Ради Європи підписали Конвенцію про контакти щодо дітей, в яких передбачається право дитини, чиї батьки проживають у різних державах, підтримувати прямий контакт з обома батьками. Мета Конвенції – велика свобода транскордонних контактів та впевненість усіх зацікавлених осіб у тому, що діти будуть повернені після закінчення такого контакту.

У 2003 р. відбулася Конференція по боротьбі з педофілією в Інтернеті. Організатором Конференції виступив Міжнародний центр зниклих та експлуатованих дітей (ІСМЕС). Учасникам конференції була представлена програма по підготовці боротьби правоохоронних органів з онлайновими мисливцями за дітьми». Програма, представлена ІСМЕС, є однією з

найважливіших частин плану, розробленого на першому Всесвітньому форумі боротьби з дитячою порнографією.

У 2004 р. корпорація Microsoft, Інтерпол та Міжнародний центр зниклих та експлуатованих дітей об'єднали свої зусилля щодо боротьби з дитячою порнографією в Інтернеті та оголосили Загальну кампанію проти дитячої порнографії.

У Франції захист дітей має свої історичні особливості. Зокрема, з моменту Великої французької революції змінюється і роль батьків. У прийнятому Цивільному кодексі Наполеона запроваджено норму реєстрації шлюбу та встановлення так званого «батьківського панування» батька до 21 року. На думку експертів, французька модель почала формуватися в 1874 році з введенням системи Захисту прав дитини (вона передбачала нагляд за всіма дітьми молодше трьох років, відкриття служби інспектування дитячої праці та припинення спроб батьків або третіх осіб змусити дітей займатися жебрацтвом), а також запровадження обов'язкової шкільної освіти для хлопчиків та дівчаток віком від 6 до 13 років (Закон Жюля Феррі)[44;256].

З кінця XIX століття впорядковується законодавство щодо позбавлення батьківських прав, передача на забезпечення держави або в дитячі будинки. У 1912 році був створений Суд для неповнолітніх, а в 1945 році були введені посади Суддів у справах неповнолітніх, і з'явився особливий адміністративний орган з контролю за неблагополучними дітьми. 2 липня 1990р. Франція ратифікувала Конвенцію з прав дитини ООН.

На відміну від Швеції у Франції, система захисту дітей дещо інша. В організаційному плані захист прав дітей покладено на Голову Генеральної Ради (Департаменту) та відповідну службу. Додатково захистом прав дітей займаються Префекти та префектури.

Організаційна модель включає:

- Служба соціальної допомоги дітям (на основі Кодексу сім'ї та соціальної діяльності);
- Служба з Охорони Материнства та Дитинства;

- Соціальна служба у масштабі секторів чи департаментів;
- Служба пропаганди здорового способу життя серед учнів шкіл та шкільна соціальна служба;
- Служба психіатричної допомоги дітям та підліткам.

Специфіка захисту дітей у Франції передбачає значну роль Судового органу в особі Прокурора Республіки. Законом від 10 липня запроваджується зобов'язання для соціальних працівників повідомляти про факти порушення прав прокурора.

Сучасна система захисту прав дітей у Франції, як і в інших країнах Європейського Союзу, базується на двох основних механізмах (організаційному та правовому), і функція забезпечення потреб та захисту прав дітей, перш за все, лежить на його батьках. системі організаційні чи правові заходи вживаються лише у випадках, коли батьки визнаються як виконують неналежним чином свої обов'язки, або коли вони не можуть виконувати свої батьківські функції.

У Греції питаннями захисту прав дітей займаються державні органи, місцеві громадські інститути та представництва міжнародних організацій. Історично сформувалася потужна система підтримки дітей з неблагополучних сімей безпосередньо заможними співвітчизниками або заснованими ними благодійними організаціями та фондами.

У Польщі захистом прав та інтересів дітей займається Уповноважений із прав дитини. Вона прописана у 4 пункті 72 статті Конституції з 1997 року, тобто конституційна. Дитячого омбудсмена в Польщі було обрано у 2000 році. Посада регламентована законом від 6 січня 2000 року "Про Уповноваженого з прав дитини". Сейм (Парламент Польщі) обирає Уповноваженого з прав дитини терміном на 5 років. Слід наголосити, що Бюро Уповноваженого з прав дитини Польщі рекомендований ООН країнам світової спільноти як найефективніша та найнезалежніша модель захисту прав дітей.

Інтерес викликають показники звернень польських дітей до Бюро Уповноваженого з прав дитини. На гарячу лінію звертається близько 16 000 дзвінків на рік, що свідчить про довіру до цього інституту з боку дітей та підлітків. Уповноважений з прав дитини має право звернення до державних та громадських організацій з питань захисту дітей у разі порушення прав, отримання необхідної інформації та вживання, дієвих заходів. Щорічно готує звіт для громадськості та Парламенту (Сейм, Сенат) про стан дотримання прав дитини у Польщі[14;с.45].

Вважається, що становлення та розвиток інституту захисту прав дітей дозволяє розкрити тип цивілізації, а також визначити державу, як правову або не правову. Коріння європейської цивілізації походить з тих унікальних регіонів світу (Афіни, Рим), де зародилася демократія та висока духовна культура, яка оголосила людину (дитину) «мірилом усіх речей». Саме тому багато хто історики вважають, що інститут омбудсмена, бере початок від римських посад цензорів, трибунів, і навіть провінційних прокураторів.

Наразі інститути Уповноважених з прав дітей існують у низці країн - ним може бути окрема особа чи група осіб. Назви посади теж різноманітні: омбудсмен, протектор, провідор, медіатор, комісар, народний захисник, уповноважений тощо.

Інститут омбудсмена був створений у Швеції 1809 р. Власне і саме слово «омбудсмен» має шведське коріння. «Umbud» у середньовічній шведській мові означало силу чи авторитет. У сучасному розумінні шведське слово «ombud» означає особу, яка є перекладачем або представником інших людей.

Так, з метою забезпечення та дотримання умов для реалізації громадянських, економічних, соціальних, культурних прав дітей в Україні запроваджено інститут Уповноваженого Президента України з прав дитини та дитячої реабілітації. Так, відповідні накази щодо запровадження інституту Уповноваженого Президента України з прав дитини та дитячої реабілітації були видані.

Інститут Уповноваженого Президента України з прав дитини та дитячої реабілітації заснований для контролю, підтримки та захисту прав дітей. Головним соціальним призначенням інституту Уповноваженого Президента України з прав дитини та дитячої реабілітації є поліпшення становища дітей у Україні, забезпечення дотримання прав і свобод дитини та відновлення порушених прав дітей, у тому числі шляхом здійснення незалежного контролю за діяльністю органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, організацій та посадових осіб у частині дотримання ними прав та законних інтересів щодо захисту прав дітей.

- Основними повноваженнями Уповноваженого Президента України з прав дитини та дитячої реабілітації є:

- забезпечення захисту прав дитини та сприяння відновленню порушених прав дитини;

- подання запитів та отримання в установленому порядку необхідних відомостей, документів та матеріалів від, органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, організацій та посадових осіб, діяльність, яких спрямована на захист прав дітей;

- безперешкодне відвідування органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, організацій та посадових осіб діяльність, яких спрямована на захист прав дітей.

Так, в незалежній, правовій, суверенній та сучасній Україні система захисту прав дітей також дещо змінюється. Так, головними напрямками та головною метою державної політики щодо захисту прав дітей є право кожної дитини на виховання у сім'ї, удосконалення системи державних соціальних послуг щодо захисту прав дітей та сімей.

3.2. Шляхи модернізації механізмів правового захисту дітей

Термін механізм в економіці та соціальній політиці зазвичай позначає порядок будь-якого виду економічної чи соціальної діяльності, послідовність

станів, процесів, що визначають дію. До основних механізмів соціальної політики належать:

законодавча та нормативна база - усі чинні законодавчі та нормативно-правові документи, що регламентують розробку та проведення соціальної політики;

фінансовий механізм - виступає як інструмент освіти та використання фінансових ресурсів, призначених для забезпечення заходів соціальної політики, а також діяльності структур, що виконують ці функції. Фінансовий механізм соціальної політики складається двох великих блоків.

Перший блок забезпечує регулювання фінансового забезпечення частини соціальної політики. Він включає такі елементи, як:

а) нормативи обов'язкових платежів соціального характеру до державного бюджету чи інших джерел фінансування щодо соціальної політики. Ці нормативи у поєднанні з макроекономічним прогнозом бази оподаткування дають можливість визначити бюджет конкретних видів соціальних трансфертів, а, отже, і їх розміри на їх одержувача. Результати відповідних розрахунків повинні бути скориговані з урахуванням соціально-економічної ситуації, що реально складається, в країні та реалізованої економічної стратегії;

б) видаткові статті, які затверджуються у бюджетному процесі. Вони включають, по-перше, витрати на виплату соціальних трансфертів (пенсій, стипендій дітям, тощо) і, по-друге, витрати на фінансування об'єктів, функціонування яких спрямоване на соціальну підтримку окремих категорій населення (наприклад, будинки інтернати).

Другий блок фінансового механізму соціальної політики щодо захисту прав дітей включає порядок формування фінансових ресурсів, які необхідні, по-перше, для державної підтримки (у разі виникнення такої необхідності) виробників товарів та послуг, які задовольняють платоспроможний попит населення, по-друге, для державного інвестування проектів та цільових програм, пов'язаних з розвитком матеріально-технічної бази некомерційної

частини соціальної сфери щодо захисту прав дітей; по-третє, для реалізації інших проектів, що впливають на рівень життя населення та на рівень захисту прав дітей. При цьому використовуються стандартні механізми бюджетного процесу, що передбачають процедури відбору для фінансування проектів, що мають соціальне значення.

Система захисту прав дитини включає два механізми, що пояснюється необхідністю досягнення одночасно двох цілей: одна з яких – робота з профілактики, реалізується в рамках так званого «організаційного захисту», коли сім'ї, усвідомлюючи, що у них виникли проблеми, самі звертаються за допомогою або дають згоду на втручання компетентних структур та допомогу з їхнього боку; інша – захист прав інтересів дитини, реалізована в рамках так званого «правового захисту», коли є підтвердження того, що ситуація набуває небезпечного характеру для дитини (у цьому випадку судовий орган вимагає від сім'ї виконання певних заходів) або щодо дитини вчинено правопорушення[43;c26].

Стаття 4 Конвенції про права дитини зобов'язує всі держави приймати всі необхідні законодавчі, адміністративні та інші заходи для здійснення прав, визнаних у Конвенції. Щодо економічних, соціальних та культурних прав держави-учасниці вживають таких заходів у максимальних рамках наявних у них ресурсів і, у разі потреби, у межах міжнародного співробітництва.

Так, системою нормативно- правових актів, що спрямовані на захист прав дітей є: Конституція України; Закони України та підзаконні нормативні – акти, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України; міжнародні договори та угоди, які ратифіковані Україною і є обов'язковими для виконання; міжвідомчі нормативно – правові акти.

На даний час в Україні триває процес розвитку та налагодження системи захисту прав дітей. Державна система захисту прав дітей та державна система допомоги сім'ям з дітьми ґрунтується на отриманні та наданні не тільки грошової допомоги таким сім'ям. Однак, держава

сформувала основну нову політику щодо захисту прав дітей на базі міжнародного досвіду. Основними цілями такої політики є:

- 1) надання сім'ям з дітьми послуг на рівні, що забезпечує підтримку основним функціям сім'ї;
- 2) забезпечення удосконалення навчання кандидатів до опікунів, піклувальників, усиновлювачів; прийомних батьків;
- 3) прийняття державних програм щодо надання соціальних програм дітям та сім'ям з дітьми, які знаходяться у важких життєвих обставинах, враховуючи причину виникнення такої обставини;

Отже, на сьогоднішній день в Україні досі триває пошук засобів вдосконалення системи захисту прав дітей, системи захисту сімей з дітьми, дітей – сиріт, дітей позбавлених батьківського піклування з врахуванням міжнародного досвіду.

Щодо врахування міжнародного досвіду щодо забезпечення захисту прав дітей, варто відмітити політику деінституалізації – як одна із найкращих, що спрямована на захист прав дітей. Спільною для всіх країн, є політика, що спрямована на збереження захисту прав дітей та захисту сімей з дітьми. У деяких країнах Західної Європи та США переважає розгалужена система захисту прав дітей та захисту сімей з дітьми з зосередженням на організацію такої роботи на рівні міста або громади.

Сьогодні питання про захист прав дитини стає все більш актуальним. Нині ускладнилося становище дітей. У всьому світі діти живуть у особливо важких умовах. Незаконна торгівля, контрабандний провіз, викрадення економічна та сексуальна експлуатація, а також проблеми в галузі біоетики та зловживання, експлуатація та комерційне використання їх здоров'я є повсякденною реальністю, що оточує дітей у всіх регіонах світу. У всьому світі мільйони дітей зайняті працею, яка перешкоджає їх освіті та розвитку, а також позбавляє їх засобів для існування в майбутньому; багато з них залучені до найгірших форм дитячої праці, які завдають незворотної фізичної або психологічної шкоди, або загрожують їх життю.

В національному чинному законодавстві України міститься багато норм, які закріплюють питання прав та захисту прав дітей. Але, дуже багато норм є не втіленими у життя щодо прав та захисту прав дітей. Для того щоб право на освіту та відпочинок стало реальністю, треба побудувати та оснастити обладнанням школи та дитячі майданчики, стадіони та інші установи культури, і треба видати тиражі підручників. Держава зобов'язана запровадити безкоштовну та обов'язкову освіту, а вища освіта має бути доступною.

Також для нормального життя дитина має бути забезпечена послугами охорони здоров'я. Необхідні нові підходи до реалізації права дитини на повноцінне фізичне виховання, оздоровлення та заняття спортом, що забезпечують збільшення можливостей отримання спортивно-оздоровчих послуг за місцем навчання та проживання, стимулювання праці вчителів фізичної культури, тренерів- викладачів, а зрештою – поліпшення показників здоров'я дитячого населення.

Для удосконалення системи державного регулювання процесу захисту прав дітей необхідно розробити та прийняти відповідну нормативно – правову базу, яка б ґрунтувалась та бралась за основу на міжнародному досвіді захисту прав дітей.

Державна політика в інтересах захисту прав дітей є пріоритетною сферою діяльності державних органів та заснована на: законодавчому забезпеченні прав дитини; державну підтримку сім'ї з метою забезпечення повноцінного виховання дітей, захисту їх прав, підготовки їх до повноцінного життя у суспільстві; встановлення та дотримання державних мінімальних соціальних стандартів, спрямованих на покращення життя дітей з урахуванням регіональних особливостей; відповідальності посадових осіб, громадян за порушення прав та законних інтересів дитини, заподіяння їй шкоди; державну підтримку громадських об'єднань та інших організацій, які здійснюють функції захисту прав та законних інтересів дитини.

Разом із покращенням системи надання соціальних послуг дітям та сім'ям, які опинились у різних складних життєвих ситуаціях, повинні розвиватися різні сімейні форми виховання дітей та дітей, які позбавлені батьківського піклування. Це дасть змогу у повному обсязі забезпечити виконання заходів державної політики щодо захисту прав дітей та реалізації принципу права дитини на виховання в сім'ї. Актуальні умови реалізації організаційно-правової складової механізму державного управління щодо соціального захисту прав дітей зображено на рис.3.1.

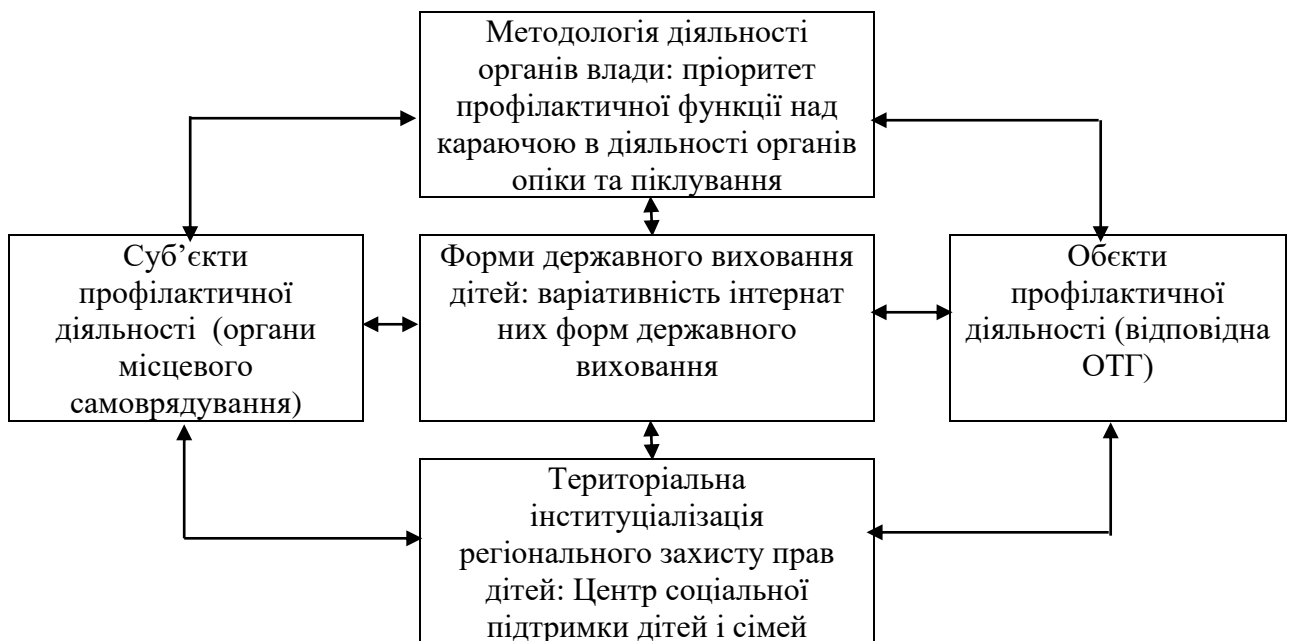

Рисунок 3.1 - Напрями реалізації організаційно-правової складової механізму державного управління профілактикою соціального сирітства в Україні

Примітка. Запропоновано автором.

Останніми роками було прийнято низку нормативно-правових актів, які містять норми, що гарантують захист інтересів дітей практично у всіх сферах їх життєдіяльності. Але, ми вважаємо, що є суттєві прогалини у захисті прав дітей як у регламентації правового статусу дітей, так і в системі контролю захисту їх прав.

Важливим елементом стратегії соціального захисту дітей залишається подальший розвиток та оптимізація мережі закладів соціального обслуговування, що надають різноманітні послуги дітям та сім'ям з дітьми, що опинилися у скрутній ситуації.

Соціальне забезпечення дітей та осіб, які здійснюють за ними догляд, включає у собі різні соціальні виплати (пенсії, допомоги тощо), зокрема з допомогою соціального страхування, різні соціальні послуги, надання пільг.

Залежно від призначення соціальні послуги можуть бути адресовані як всім дітям, так і конкретним категоріям дітей, наприклад, що опинилися в кризовій ситуації.

Основними завданням правового захисту дітей є:

- 1) попередження розповсюдження будь – яких форм експлуатації, жорстокого поводження з дітьми, забезпечення їх від фізичного та психічного насилля;
- 2) забезпечення правового регулювання захисту дітей, які знаходяться в особливо тяжких умовах;
- 3) встановити гарантії по забезпечення прав неповнолітніх в процесі їх прийняття на роботу у нових економічних умовах, захист від експлуатації з боку роботодавців, охорона праці неповнолітніх;
- 4) розробка ефективної правової системи профілактики бездоглядності та правопорушень неповнолітніх, захист їх прав.

Основною метою закріплення правового захисту дітей є закріплення прав дітей у будь – якій сфері діяльності у відповідності з вимогами Конвенції ООН про права дитини, Конституції України.

Загальна мета державної політики щодо покращення становища дітей у Україні полягає у подоланні наростання негативних тенденцій та стабілізації становища дітей, створення реальних передумов подальшої позитивної динаміки процесів життєзабезпечення дітей.

Національне законодавство є першим кроком на шляху до розвитку якісного правосуддя та соціально-реабілітаційних послуг дітям у контакті із

законом. ЮНІСЕФ підтримує розробку нових проектів Кримінального та Кримінально-процесуального Кодексів України, а також законопроекту, що вносить зміни до законодавчих актів з питань ювенальної юстиції. Плануються роботи щодо запровадження діяльності служби пробації в Україні.

Наступним кроком щодо вдосконалення державної політики щодо захисту прав дітей є зміцнення інституційного та адміністративного потенціалу системи правосуддя у справах неповнолітніх, включаючи підвищення потенціалу співробітників поліції та прокуратури, судових органів та фахівців органів соціального захисту, технічне оснащення поліцейських дільниць та судових залів з метою забезпечення дружньої до дітей атмосфери. Основою програми є вдосконалення міжвідомчої взаємодії та вироблення алгоритму співпраці всіх служб, що спрямовані на захист прав дітей.

У демократичних державах моделі захисту прав дітей мають певні подібності у вирішенні проблем у цій сфері. Країни, що розвиваються, орієнтуються на національні традиції з використанням окремих механізмів, запозичених у країн Заходу.

Ірхін Ю.В. вважає, що політичний менталітет східних цивілізацій, зумовлений пріоритетністю держави стосовно суспільству, особливою роллю сімейно-общинних структур і відносин має ще більш глибоке історичне коріння та підстави. Він вважає, що їх «генетичний код» сформувався тисячі років тому й відтворюється у політиці, значною мірою у вигляді найдавніших культур. Результатом є особлива стійкість на Сході основних соціальних, національних та політичних традицій, специфічне сприйняття та участь «східної людини» у світі.

У багатьох країнах світу додатково до державних інститутів захисту дітей функціонує паралельно парламентська модель. Наприклад, у Парламентській асамблеї Боснії та Герцеговини діє Комітет з прав людини, прав дітей, міграції; у Сербії правами дитини займається постійна робоча

група з прав дитини у структурі парламенту; у Великих Національних Зборах Туреччини існує Комітет контролю за забезпеченням прав дітей; у Хорватії Комітет у справах сім'ї, молоді та спорту. Так, функціонування спеціалізованого інституту захисту прав дітей у структурі парламентів дозволяє посилити контроль, моніторингу ситуації у сфері дотримання та захисту прав дітей.

Разом з тим, цей інститут підкріплюється парламентським контролем, який посилює функції парламенту і тим самим створюються умови для більш ефективного вирішення питань щодо захисту прав дітей.

Варто зазначити, що Комісією з питань захисту прав дитини здійснюється методична робота щодо формування соціальної роботи, підвищення рівня соціальних працівників.

З метою підвищення механізму державної політики захисту дітей вимагає доповнення наступних компонентів: додаткових політичних механізмів; побудова та організація системної соціальної політики; підвищення участі експертної спільноти; збереження духовно-моральних засад суспільства; зміцнення інституту сім'ї та поваги до дітей (рисунок 3.2).

Центральним органам виконавчої влади, місцевим органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування більш всіх наближені до проблем населення та дітей. Ці органи безпосередньо реалізують загальнодержавні та регіональні програми соціальної політики та програми, що спрямовані на захист прав дітей. Служба у справах дітей – структурний підрозділ державних адміністрацій, які відповідають за реалізацію державної політики з питань соціального захисту дітей на місцевому та обласному рівні. Служба у справах дітей є координатором діяльності місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, діяльність яких спрямована на захист прав дітей, на вирішення питань соціального захисту дітей та організацію діяльності із запобігання дитячої бездоглядності та безпритульності на місцевому або обласному рівні.

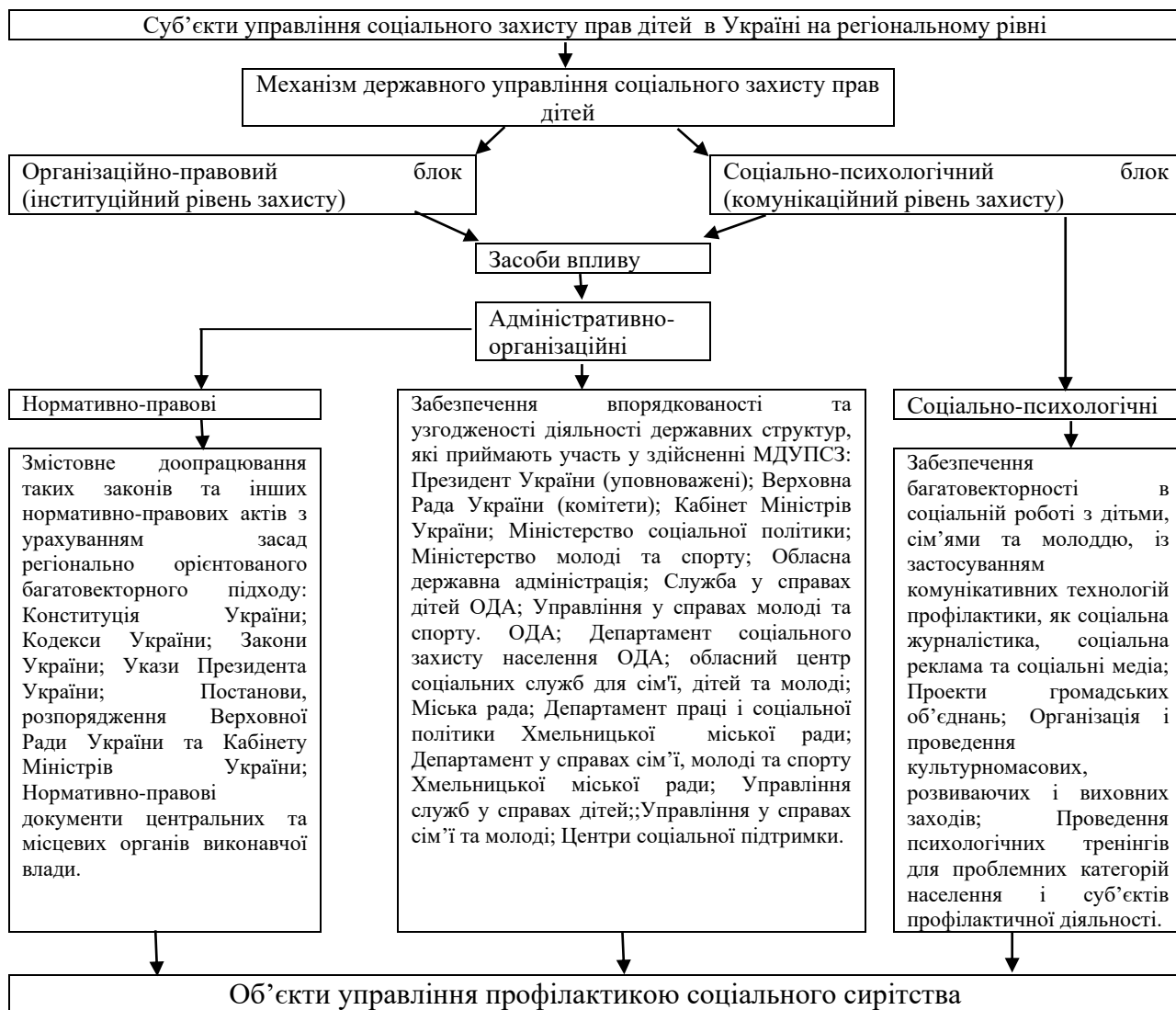

Рисунок 3.2 - Схема стратегічних напрямів вдосконалення механізму публічного управління соціальним захистом прав дітей в Україні
Примітка. Запропоновано автором.

До повноважень Служби у справах дітей відносять:

- організація розробки і здійснення на території міста або області заходів, спрямованих на поліпшення становища дітей, їх прав, захисту їх фізичного, інтелектуального і духовного розвитку, запобігання дитячій бездоглядності та безпритульності, запобігання вчиненню дітьми правопорушень;

- надає місцевим органам виконавчої влади і органам місцевого самоврядування, підприємствам, установам та організаціям усіх форм

власності, громадським організаціям, громадянам у межах своїх повноважень практичну, методичну та консультаційну допомогу у вирішенні питань щодо соціального захисту дітей, захисту прав дітей та запобігання вчиненню ними правопорушень;

- оформляє документи на влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, під опіку, піклування, до прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу, сприяє усиновленню;

- забезпечує у межах своїх повноважень здійснення контролю за додержанням законодавства щодо соціального захисту дітей, захисту прав дітей і запобігання вчиненню ними правопорушень;

- надає потенційним усиновлювачам, опікунам, піклувальникам, батькам-вихователям, прийомним батькам інформацію про дітей, які перебувають на обліку в службі, і видає направлення на відвідування закладів з метою налагодження психологічного контакту з дитиною;

- проводить перевірку умов проживання і виховання дітей у сім'ях опікунів, піклувальників, готує звіт про стан виховання, утримання розвитку дітей в прийомних сім'ях та дитячих будинках сімейного типу.

Реалізація державної або регіональної соціальної політики щодо захисту прав дітей вимагає створення та функціонування цілісної системи органів влади, вдосконалення існуючих та впровадження нових механізмів в умовах децентралізації влади, зокрема існує потреба у виробленні безпосередніх механізмів децентралізації соціального захисту прав дітей. Насамперед це стосується змін у структурі відповідних органів управління, узгодженості дій та чіткого визначення та розмежування функцій та повноважень існуючих органів державної влади та місцевого самоврядування, забезпечення кваліфікованими кадрами відповідних служб та установ соціального захисту прав дітей, що забезпечують практичну та невідкладну допомогу, сім'ям з дітьми, раннє та оперативне втручання в ситуацію, яка загрожує здоров'ю та життю дитини та подальше

супроводження через систему децентралізованих послуг з подолання складних життєвих обставин.

Система захисту прав дітей в Україні вже відображає значну кількість принципів та ефективних підходів міжнародної практики. Проте для міжнародної системи соціального захисту дітей притаманні складові, які в Україні не застосовуються. Насамперед, це порядок судочинства щодо дітей; утворення сімейних та ювенальних судів, виділення із системи загального судочинства; формування системи превентивних і каральних заходів впливу на батьків, а також практика залучення ресурсів суспільства для вирішення питання захисту прав та законних інтересів дітей.

Отже, на сучасному етапі розвитку України важливим завданням стає створення такої правової бази забезпечення прав та найкращих інтересів дітей, яка повною мірою відповідає міжнародним стандартам, забезпечувала реалізацію прав кожної дитини і передбачала механізм захисту цих прав у разі їх порушення.

На основі проведених досліджень можливо зробити висновок, що в Україні склалася модель державної політики щодо захисту прав дітей. Зусиллями громадянського суспільства, експертами та представниками міжнародних організацій було створено Уповноваженого з питань дотримання прав дітей. Виникнення даного інституту дозволило посилити політику держави в цій сфері і вирішувати проблемні питання. Також було вжито заходів щодо створення національного законодавства, ратифікації міжнародно-правових документів. Наша країна прагне міжнародних стандартів, поліпшення ситуації у цій сфері.

ВИСНОВКИ

Таким чином, магістерська робота присвячена дослідженню теоретичних основ та розробці практичних рекомендацій удосконалення публічного управління у сфері формування та реалізації політики щодо захисту прав дітей в Україні. Основні науково-практичні результати зводяться до наступного:

1. Діти - особлива соціально-демографічна група населення, беззахисна та вразлива. Діти, їх благополуччя та права завжди перебували у центрі уваги ООН з моменту її створення у 1945 році. Одним з головних актів Генеральної Асамблеї було створення Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ), який зараз є головним механізмом міжнародної допомоги дітям. Необхідність особливого захисту прав дитини було визнано Міжнародним пактом про економічні, соціальні та культурні права (ст. 10), Міжнародним пактом про цивільні та політичні права (ст. 23 та 24), а також у статутах та відповідних документах спеціалізованих установ та міжнародних організацій, що займаються питаннями захисту дітей. Основними сферами державної політики є економічна, державно-правова, зовнішньополітична, соціальна. Державна політика у сфері захисту прав дітей - це науково обґрунтована, нормативно закріплена і послідовно здійснювана діяльність державних та муніципальних органів влади щодо створення ефективного механізму правового регулювання відносин, що виникають у зв'язку із здійсненням та захистом прав дітей. Основною ціллю державної політики щодо захисту є існування прав дітей, передбачених Конституцією України, недопущення їх дискримінації, зміцнення основних гарантій правових і законних інтересів дітей, і навіть відновлення прав у випадку порушень; формування правових основ гарантій прав дитини; захист дітей від факторів, що негативно впливають на їх фізичний, інтелектуальний, психічний, духовний та моральний розвиток.

2. Визначено чинники, що впливають на формування та реалізацію державної політики у сфері захисту прав дітей. Такими чинниками є: економічні, політичні, соціально – психологічні та етичні щодо захисту прав дітей. Політичними чинниками є внутрішня та зовнішня політика держави щодо захисту прав дітей та чинні нормативно – правові акти що стосуються захисту прав дітей. Соціально- -психологічні – та етичні фактори – це морально – психологічний клімат дітей у суспільстві, спосіб та стиль життя дітей різного віку.

3. Проаналізовано діючу систему нормативно – правових актів України, міжнародних договорів щодо формування та реалізації політики щодо захисту прав дітей в Україні. Здійснено аналіз суб'єктів управління у галузі реалізації та формування політики щодо захисту прав дітей. Зокрема, до таких суб'єктів відносяться: Президент України, Кабінет Міністрів України, Верховна Рада України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Уповноважений Президента України з прав дитини та дитячої реабілітації, центральні органи виконавчої влади, що реалізацію та політики щодо захисту прав дітей; органи місцевого самоврядування.

4. Проаналізовано практичні аспекти соціально – правового захисту дітей в Україні. Об'єктом соціальної політики на користь дітей є діти як особлива соціально-демографічна група, предметом – комплексний процес поліпшення життєдіяльності дітей, їх функціонування та розвитку у суспільстві. Мета цієї політики – подолання наростання негативних тенденцій та стабілізація становища дітей, формування позитивних змін ставлення держави та суспільства до дітей та, тим самим, створення реальних передумов подальшої позитивної динаміки процесів життєдіяльності дітей. Визначено, що правове регулювання усиновлення як одна і з форм реалізації права дитини жити і виховуватися в сім'ї є найважливішою складовою в системі заходів щодо забезпечення захисту прав дітей та охорони дитинства.

5. Обґрунтовано та визначено основні напрями імплементації міжнародного досвіду забезпечення інтересів та прав дітей. Так, держави

зобов'язані забезпечувати дітям усі права, передбачені Конвенцією, про права дитини незалежно від раси, кольору шкіри, мови, релігії чи будь-яких інших обставин, у тому числі поглядів та переконань самої дитини та членів її сім'ї. У всіх діях щодо дітей, незалежно від того, чи робляться вони державними чи приватними установами, першочергова увага має приділятися інтересам дитини. Конвенція 1989 р. встановлює вимоги до внутрішньодержавних інститутів усиновлення та опіки, системи охорони здоров'я та освіти. Передбачається захист від експлуатації та виконання будь-якої роботи, яка може становити небезпеку для здоров'я дитини або завдавати їй шкоди повноцінного розвитку. Держави встановлюють мінімальний вік для прийому на роботу, визначають тривалість робочого дня та умови праці. Так, з метою забезпечення та дотримання умов для реалізації громадянських, економічних, соціальних, культурних прав дітей в Україні запроваджено інститут Уповноваженого Президента України з прав дитини та дитячої реабілітації.

6. Доведено, що система захисту прав дитини включає два механізми, що пояснюється необхідністю досягнення одночасно двох цілей: одна з яких – робота з профілактики, реалізується в рамках так званого «організаційного захисту», коли сім'ї, усвідомлюючи, що у них виникли проблеми, самі звертаються за допомогою або дають згоду на втручання компетентних структур та допомогу з їхнього боку; інша – захист прав інтересів дитини, реалізована в рамках так званого «правового захисту», коли є підтвердження того, що ситуація набуває небезпечного характеру для дитини (у цьому випадку судовий орган вимагає від сім'ї виконання певних заходів) або щодо дитини вчинено правопорушення. Для удосконалення системи державного регулювання процесу захисту прав дітей необхідно розробити та прийняти відповідну нормативно – правову базу, яка б ґрунтувалась та бралась за основу на міжнародному досвіді захисту прав дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Атаманчук Г. В. Теория государственного управления: курс лекций. Москва, 1997. 400с.
2. Бакуменко В. Д. Теоретичні та організаційні засади державного управління: навч. посіб. Київ, 2003. 256 с.
3. Бакуменко В. Д. Формування державно-управлінських рішень: Проблеми теорії, методології, практики. Київ, 2000. 328с.
4. Більшість учасників заходів ГО, що виграли фінансування від Міністерства молоді та спорту, задоволені рівнем заходів – результати моніторингу. *Український кризовий медіа центр*. URL:<http://uacrisis.org/ua/51527-monitor>
5. Бородін Є. І. Вплив європейської інтеграції на державну молодіжну політику в Україні: законодавчий аспект. *Актуальні проблеми європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва України*. 2017. С.39-42.
6. Босак О. З. Публічне управління як нова модель управління у державному секторі. Державне управління: теорія та практика: збірник наукових праць. Харків, 2010. Вип. 2. С.114–122.
7. Врублевська Н. Стандарти захисту основних прав дитини. Права дітей. –Жовтень 2005. – С.13-16.
8. Гошовська В. А. Соціальний захист та соціальна підтримка молоді в Україні. Молодь в Україні. Київ,1992.
9. Державне управління: Словник-довідник /за заг. ред. В. М. Князева, В. Д. Бакуменка. К. : Вид-во УАДУ, 2002. 228с.
10. Державне управління: підручник: у 2 т. /ред. кол.: Ю. В. Ковбасюк, К.О.Ващенко,Ю.П.Сурмін[таін.].К.;Дніпропетровськ:НАДУ,2012.Т.1. 564с.
11. Державне управління в Україні: організаційно правові засади:

навч. сібник/Н.Р.Нижник,С.Д. Дубенко,В.І.Мельниченко[таін.];за ред.Н.Р. Нижник. – К. : Вид-во УАДУ, 2002. –163 с.

12. Державна політика: аналіз та впровадження в Україні. К.: Конспект лекційдо навчального модуля / Уклад. В. А. Ребкало, В. В. Тертичка. – Вид-воУАДУ,2002. – 80 с.

13. Державна політика: аналіз та механізми її впровадження: опор. конспектлекцій / Укр. акад. держ. упр. при Президентові України. Дніпропетр. регіон. ін-тдерж. упр. та місц. самоврядування; розроб. : В. Є. Романов, О. М. Рудік, Т. М.Брус.– Дніпропетровськ : ДРІДУ УАДУ, 2003. – 72 с.

14. Дії на захист дітей груп ризику. Досвід Польщі, Німеччини та України[Текст]/ [упоряд. :О.Саломатовата ін.].– [б. м.: б. в.],– 2010. –87с.

15. Закон України “Про ратифікацію Європейської конвенції про визнання та виконання рішень стосовно опіки над дітьми та про поновлення опіки над дітьми” від 6 берез. 2008 р. № 135-VI: [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/135-17>

16. Загальна декларація про права людини: URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015

17. Загальне положення про центр соціальних служб для сім’ї, дітей та молоді: затв. постановою КМУ від 01.08.2013 № 573

18. Закон України “Про державну допомогу сім’ям з дітьми” від 21 листоп.1992р.№2811-XII. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12#Text>

19. Закон України “Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”від13січ.2005р.URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2342-15#Text>

20. Закон України “Про зайнятість населення” від 05 липня 2012 року: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>

21. ЗаконУкраїни“ПрокомітетиВерховноїРадиУкраїни”від4квіт.1995

p.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/116/95-%D0%B2%D1%80#Text>

22. Закон України «Про місцеві державні адміністрації» від 09 квітня 1999р.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text>

23. Закон України «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 року: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>

24. Закон України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» від 24 січня 1995 року: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%80#Text>

25. Закон України «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей» від 02 червня 2005 року: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-15#Text>

26. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07 грудня 2017 року: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>

27. Закон України «Про ратифікацію Європейської конвенції про здійснення прав дітей» від 03 серпня 2008 року: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_135#Text

28. Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, джітьми та молоддю» від 21 червня 2001 року: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#Text>

29. Захист дітей, які потребують особливої уваги суспільства: статистичний збірник. Київ, Державний комітет статистики України, 2016. – 75с. :http://ukrstat.org/uk/druk/katalog/kat_u/publposl_u.htm

30. Захист дітей, які потребують особливої уваги суспільства: статистичний збірник. Київ, Державний комітет статистики України, 2017. – 78с. :http://ukrstat.org/uk/druk/katalog/kat_u/publposl_u.htm

31. Захист дітей, які потребують особливої уваги суспільства: статистичний збірник. Київ, Державний комітет статистики України, 2018. – 123с. :http://ukrstat.org/uk/druk/katalog/kat_u/publposl_u.htm

32. Захист дітей, які потребують особливої уваги суспільства:

статистичний збірник. Київ, Державний комітет статистики України, 2019. – 128с. :http://ukrstat.org/uk/druk/katalog/kat_u/publposl_u.htm

33. Захист дітей, які потребують особливої уваги суспільства: статистичний збірник. Київ, Державний комітет статистики України, 2020. – 134 с. :http://ukrstat.org/uk/druk/katalog/kat_u/publposl_u.htm

34. Зілковська Л. М. Правове регулювання усиновлення в Україні: автореф.дис... канд. юрид. наук.Київ, 2002. 20 с.

35. Іванова Т. В. Організація місцевого самоврядування в Україні: навч. посіб. Київ, 2005. 111с.

36. Канавець М. В. Сучасний стан і перспективи розвитку взаємодії молодіжних громадських організацій з органами державної влади та місцевого самоврядування й об'єднаними територіальними громадами в умовах децентралізації. *Державне будівництво*. 2018. Вип. 1. URL: http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2018-1/doc/4/4_1.pdf

37. Кандагура К. С. Механізм державного управління у сфері взаємовідносин влади з інститутами громадянського суспільства. *Державне управління: удосконалення та розвиток : електрон. фахове вид.* 2015. №. 1. URL:<http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=808>

38. Коваленко О.О. Соціальне сирітство як соціокультурний феномен: автореф. дис...канд. соціол. наук: Київ, 2006. 20 с

39. Ковчина І.М. Соціально-правові передумови успішного функціонування фостерінгу у Великобританії. Методичний посібник. Київ: Логос, 2001. 97 с.

40. Козубовський В.В. Соціальний захист неповнолітніх у Великій Британії (порівняльний аналіз). Ужгород : УжНУ, 2004. 129 с.

41. Кондратюк Т. В. Механізми реалізації державної сімейної політики в Україні: Кихв: ДСК“Центр”, 2013. – 33

42. Кондратюк Т. В. Захист прав дитини як важливий напрям державно-управлінської сімейної політики. *Інвестиції:практика та досвід.* 20013, ;4.С. 83-88

43. Кочемировська О. А. Основні напрями оптимізації системи соціального захисту в Україні Київ.: НІСД, 2012. 54 с.
44. Кравченко М. В. Система соціального захисту населення як об'єкт державної політики: методологія та практика: монографія. Київ: Інформ.-аналіт. агентство, 2012. 451 с.
45. Купрій В. О. Участь організацій громадянського суспільства в процесі вироблення державної політики. *Суспільна політика та стратегічний менеджмент*. 2008. Вип. 1. С. 45-52.
46. Мельничук Л. М. Державне регулювання розвитку соціального інституту сім'ї в Україні : дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ: 2009. 221 с.
47. Метьюлкіна Н. Б. Досвід США щодо сучасних моделей співпраці місцевих органів влади та неурядових організацій. *Теорія та практики державного управління*. Вип. 1 (10). Харків, 2005. С. 69-73.
48. Мордань О. О. Актуальні питання розробки державних програм у сфері соціального захисту дітей. Проблеми управління соціальним і гуманітарним розвитком: матеріали V регіон. наук.-практ. конф. заміжн. участ. Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2011. – С. 171-174.
49. Лібанова Е. М. Бідність нерівні можливості дітей в Україні. Київ, Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України, Дитячий фонд ООН, Український центр соціальних реформ, 2009 – 288 с.
50. Національна стратегія у сфері прав людини : Указ Президента України від 25 серпня 2015 року № 501/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/68/2016>
51. Плоский К. В. Участь молоді у розвитку місцевої демократії в Україні: проблеми та перспективи. *Укр. соціум*. 2005. Вип. 1 (6). С. 101-110.
52. Подобєд Н. В. Державна політика у сфері вирішення соціальних проблем молоді в Україні в Україні : дис. ... канд. наук з держ упр.: 25.00.02 – механізми державного управління. Київ, 2015. 199 с.
53. Сторожук Р. П. Державна молодіжна політика в контексті європейського вибору України: механізми реалізації : дис. ... канд. наук з

держ.упр.: 25.00.02 – механізми державного управління. Одеса, 2007. 237 с.

54. Трощинський В., Петроє О. Розробка моделі оцінювання державної соціальної політики на регіональному рівні. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2009. № 1. С. 207-214. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadu_2009_1_28

55. Черниш Н. Й. Соціологія молоді та основи державної молодіжної політики в Україні. Ін-т держ. упр. і самоврядування при Каб. Міністрів України. Київ, 1994. 39 с.

56. Чуб О.О. Конституційне право громадян України на участь в управлінні державними справами : монографія. Харків, 2005. 231с.

57. Шевцова Ю. М. Суспільні механізми залучення молоді до управлінської діяльності в органах державної влади : дис. ... канд. наук з держ.упр.: 25.00.02 - механізми державного управління. Київ, 2001. 225 с.

58. Широкова Є.О. Сучасні світові тенденції розвитку демократії. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*. 2014. Вип. 61. С. 26– 33.

59. Юридична енциклопедія: в 6 т./ред. кол.: Ю.С.Шемшученко (відп.ред.) та ін. Київ, 2003. Т. 5 : П-С. 398с

60. Яблонський В. М. (керівник авт. кол.), Балакірева О. М., Бондар Т. В. та ін. *Простанрозвитку громадянського суспільства в Україні: аналіт. доп./за заг. ред. О. А. Корнієвського ; Нац. ін-т стратег. дослідж. Київ, 2013*

Виконала: студент магістратури
спеціальності 281 Публічне
управління та адміністрування
заочної форми навчання
« ____ » грудня 2021 р.

Підпис

Т.І. Зеленко
Ініціали, прізвище

Науковий керівник
доктор економічних наук,
професор, завідувач кафедри
математики, статистики та
інформаційних технологій
« ____ » грудня 2021 р.

Підпис

Р.О. Кулинич
Ініціали, прізвище

Робота допущена до захисту:
Завідувач кафедри публічного
управління та адміністрування
доктор наук з державного
управління, доцент
« ____ » грудня 2021 р.

Підпис

Е.В. Щепанський
Ініціали, прізвище